



GÖTEBORGS UNIVERSITET

Entreprenörskap i gymnasieskolan

*En studie av hur två program i gymnasieskolan arbetar med
entreprenörskap.*

Maria Vinblad

LAU690

Handledare: Ulf Christiansson

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: VT11-2910-402

ABSTRACT

Titel: Entreprenörskap i gymnasieskolan - *En studie av hur två program på gymnasieskolan arbetar med entreprenörskap.*

Författare: Maria Vinblad

Typ av arbete: Examensarbete (15hp)

Program: Korta lärarprogrammet, Göteborgs Universitet

Termin/år: Vt. 2011

Handledare: Ulf Christiansson

Examinator: Anita Franke

Rapport nr: VT11-2910-402

Nyckelord: entreprenörskap, entreprenörskapsaktiviteter, gymnasiereform, gymnasieskola

Syfte

Syftet är att studera entreprenörskap teoretiskt, för att få en större förståelse för ämnet, och empiriskt, för att se om det föreligger någon skillnad med hur man arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet jämfört med Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning. Samt att studera om någon förändring i arbetet kommer att ske inför gymnasiereformen 2011.

Metod

En kvalitativ metod i form av halvstrukturerade intervjuer användes och totalt utfördes sex intervjuer på två olika skolor. De intervjuade var två rektorer, två lärare på Handels- och administrationsprogrammet och två lärare på Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning. Intervjuerna skedde i samtalsform där intervjuaren hade en intervjuguide till sin hjälp.

Resultat

Slutsatsen som kan dras av de studerade programmen är att det inte föreligger någon större skillnad mellan hur man arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet jämfört med Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning. Samtliga tillfrågade program arbetar med Ung Företagsamhet. En skillnad finns dock mellan programmen och det är att samtliga elever har Ung Företagsamhet på Handels- och administrationsprogrammet medan det på Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning har eleven själv valt att ha det. Ytterligare en slutsats som kan dras är att tre utav fyra program arbetar med ämnesövergripande projekt där det finns inslag av entreprenörskap och det fjärde programmet har sagt att de kommer att göra det till hösten. Två av programmen gör detta uttryckligen för att träna eleverna i att arbeta med entreprenörskap.

Vad det gäller slutsatser om det kommer att ske någon förändring i arbetet med entreprenörskap inför gymnasiereformen 2011, kan endast preliminära slutsatser dras då ingen av de undersökta programmen var klara med detta arbete. Samtliga program skall dock enligt intervjuerna ha någon form av elevföretagsverksamhet. Det kommer således framöver inte heller att föreligga någon större skillnad i detta avseende mellan programmen.

FÖRORD

Att välja ett ämne för en uppsats är inte alltid det enklaste. Ämnet skall inte bara vara intressant för författaren utan även utgöra ett värde för läsaren. Då jag fann ett ämne där jag in till sista arbetsdagen, tyckt det varit väldigt intressant har jag lyckats att fylla det ena kriteriet. Min förhoppning är att jag även lyckats skapa en intressant uppsats för andra. Men detta är dock endast någonting som Ni som läsare kan avgöra.

Jag vill tack min handledare Ulf Christiansson, som har kommit med värdefulla råd och som har visat stor förståelse för att tidplaner ibland kan brista. Jag vill tacka alla respondenter som har gett mig en del av deras tid och deltagit i intervjuerna till denna uppsats. Utan er hade denna uppsats inte varit möjlig. Ett tack vill jag även ge bibliotekarien Ulf Andersson som har hjälpt mig att låna böcker från Sveriges alla hörn. Jag vill även jag tacka mina närmaste kollegor, Lena Landqvist och Karin Matsson, som har följt mig genom hela min utbildning och som under uppsatsens gång har stöttat och uppmuntrat mig i mitt arbete. Sist men absolut inte minst vill jag tacka min trogne korrekturläsare och kritiker, Anders Vinblad, vars hjälp jag absolut inte kunnat vara utan.

Sättila, 30 augusti 2011



Maria Vinblad

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1.	INLEDNING	1
1.1	Problemområde	1
1.2	Syfte och frågeställningar	2
1.3	Avgränsningar	2
1.4	Disposition över uppsatsen	3
2.	HISTORISK GENOMGÅNG AV ENTREPRENÖRSKAP	4
2.1	Begreppets ursprung	4
2.2	Entreprenörskap och ekonomi	4
2.3	Entreprenörskap och beteende- och samhällsvetenskap	5
2.4	Entreprenörskap ett multidisciplinärt forskningsområde	7
3.	SKOLVERKET OM ENTREPRENÖRSKAP	9
3.1	Gymnasiereformen 2011, GY11	9
3.1.1	Handels- och administrationsprogrammet	9
3.1.2	Ekonomiprogrammet	9
3.2	Skolverkets kunskapsöversikt	10
4.	ENTREPRENÖRSKAP I UTBILDNINGSSAMMANHANG	11
4.1	Lära för, genom eller om entreprenörskap	11
4.2	Entreprenörskap ett förhållningssätt	13
5.	EXEMPEL PÅ ENTREPRENÖRSKAPAKTIVITETER I GYMNASIESKOLAN	15
5.1	Entreprenörskap i Gymnasieskolor	15
5.2	Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?	16
5.2.1	Mångfald	17
5.2.2	Entreprenörskap som aktivitet	17
5.2.3	Entreprenörskap som pedagogik	18
5.2.4	Exempel från gymnasieskolan	18
6.	METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	20
6.1	Metod	20
6.2	Beskrivning av undersökningsgrupp	20
6.3	Genomförande av intervjuer	21
6.4	Redogörelse av analysmetod	21
6.5	Diskussion av studiens tillförlitlighet	22
6.6	Etiska överväganden	23
7.	UTFÖRDA INTERVJUER	24
7.1	Intervju med rektor A	24
7.2	Intervju med handelslärare A	25
7.3	Intervju med ekonomilärare A	26
7.4	Intervju med rektor B	28
7.5	Intervju med handelslärare B	29
7.6	Intervju med ekonomilärare B	30
8.	SLUTDISKUSSION	32
8.1	Vad är entreprenörskap för respondenterna	32
8.2	Jämförelse mellan de två programmen om hur de arbetar med entreprenörskap	33
8.3	Slutsats och svar på uppsatsens syfte	36
8.4	Några avslutande ord	37
9.	KÄLLFÖRTECKNING	38

BILAGOR

- Bilaga A Exempel på vad lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap i skolan.
Bilaga B Intervjuguide

FIGURFÖRTECKNING

<i>Figur 1 Uppsatsens disposition</i>	3
<i>Figur 2 Kännetecken på entreprenören (Filion 1997 i Landström 2005:60)</i>	6
<i>Figur 3 Sammanfattning av entreprenörskapsforskningen. (Landström 2005:91)</i>	8
<i>Figur 4 Entreprenörskapets kärna i skolan (Skolverket 2010:62)</i>	10
<i>Figur 5 Nivåer inom elevaktivt lärande. (Bellanders, Grafström & Miller 1999:31)</i>	12
<i>Figur 6 Lärandets behållning (Bellanders, Grafström & Miller 1999:36)</i>	13
<i>Figur 7 Entreprenörskapsaktiviteter i gymnasieskolan (Berglund & Holmgren 2007:55)</i>	18
<i>Figur 8 Entreprenörskap enligt respondenterna</i>	32
<i>Figur 9 Vilka egenskaper nämns i intervjuerna</i>	33
<i>Figur 10 Jämförelse "hur programmen arbetar med entreprenörskap".</i>	34
<i>Figur 11 Förändringar inför GY 11</i>	36

1. INLEDNING

I detta kapitel kommer först ett avsnitt om problemområdet som sedan leder vidare till uppsatsens syfte. För att begränsa uppsatsens omfattning till att bli rimlig i förhållande till den tid som stått till förfogande, har vissa avgränsningar gjorts. Dessa presenteras i kapitel 1.3. Sist i detta kapitel återfinns en beskrivning av uppsatsens disposition.

1.1 Problemområde

Regeringen beskriver i skriften ”Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet” varför entreprenörskap är så viktigt. I förordet, som är undertecknat av Jan Björklund, Lars Leijonborg och Maud Olofsson, står det följande:

Eget företagande måste bli ett lika naturligt val som anställning. För att nå dit kan utbildningsväsendet fylla en viktig funktion genom att hjälpa elever och studerande att utveckla och ta till vara på de kunskaper, kompetenser och förhållningssätt som behövs.

Mycket av det som utmärker en bra entreprenör – förmågan att lösa problem, tänka nytt, planera sitt arbete, ta ansvar och samarbeta med andra – är också egenskaper som studerande på olika nivåer behöver utveckla för att klar sina studier och för att bli framgångsrika i vuxenlivet.

Vi vill att entreprenörskap ska löpa som en röd tråd genom utbildningssystemet och hoppas därför att de som är verksamma inom olika delar av utbildningsväsendet ska känna sig inspirerade att utveckla undervisningen inom detta område.

Näringsdepartementet & Utbildningsdepartementet 2010

Vidare skriver regeringen att entreprenörskap och företagande hänger nära samman. Entreprenörskap handlar om att utveckla idéer och att omsätta dessa idéer till något värdeskapande. Värdet behöver dock inte enbart skapas i företag, utan kan även ske på andra platser som till exempel i föreningslivet. Utbildning i entreprenörskap bör, enligt regeringen, stimulera kreativitet, idérikedom och vilja att ta eget ansvar. Utbildningen bör också bidra till att utveckla kunskaper om vad som krävs för att starta och driva ett företag. Entreprenöriella kompetenser så som att se möjligheter, ta initiativ och att omsätta idéer till handling är värdefulla för individen och för samhället. Då dessa kompetenser efterfrågas av arbetsgivare på svenska arbetsmarknaden (Näringsdepartementet & Utbildningsdepartementet 2010).

Entreprenörskap tycks således vara lösningen på ekonomisk tillväxt. Ekonomisk tillväxt i sin tur är en förutsättning för vårt samhälles utveckling. Mer entreprenörskap skall skapa fler arbetstillfällen, vilket gör att vi kan behålla vår välfärdsstat (Europeiska Kommissionen 2004; Berglund & Holmgren 2007:10). Att utveckla våra barns entreprenörsanda och ta fram kreativa nya arbetssätt och produkter kan stärka vår konkurrensförmåga i en alltmer globaliserad värld (Näringsdepartementet & Utbildningsdepartementet 2010).

Tolkningsutrymmet för vad entreprenörskap kan betyda har dock på senare tid vidgats. Något som i synnerhet även blivit märkbart i skolans värld (Regeringens proposition 2003/04). Erfarenheten visar att bilden av vad entreprenörskap är och vad forskningen inom området har genererat för kunskap inte alltid är helt klar för varken studenter, lärare eller forskare. Detta

har inneburit att entreprenörskapet betraktats från många olika aspekter (Landström 2005:9). Att därför tala om entreprenörskap som ett homogent fenomen tenderar minst sagt att vara problematiskt. Det verkar många gånger finnas lika många historier att berätta om entreprenörskap som antalet tillfrågade personer. De många berättelserna kommer i allra högsta grad även till uttryck i skolans värld (Berglund & Holmgren 2007:5).

Då gymnasieskolans utbildningar bör förmedla kunskap som förbereder eleverna för såväl anställning som eget företagande och ett aktivt samhällsdeltagande, är det viktigt att eleverna utbildas i de kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden. En kompetens som ofta efterfrågas är entreprenörskap i meningen att ha förmågan att initiera och genomföra olika aktiviteter och projekt (Regeringens proposition 2003/04).

Entreprenörskap är inget nytt fenomen i skolans värld. Man kan långt tillbaka spåra entreprenöriella drag inom pedagogiken i skolan. Vid många tillfällen har det funnits anledning att föra en diskussion om vilken ”ny” kunskap som entreprenörskapet idag skall tillföra. En liknade diskussion skulle man även kunna föra idag. Eller är det kanske så enkelt att entreprenörskap helt enkelt handlar om att ”göra det”, inte längre tala ”om det”, utan att faktiskt börja ”göra det” (Berglund & Holmgren 2007:70-72).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att studera entreprenörskap i gymnasieskolan. För att uppnå detta syfte har arbetet skett i två studier, en teoretisk studie och en empirisk studie. Den teoretiska studien har för syfte att ge en större förståelse av entreprenörskapsämnet, se vad skolverket säger om entreprenörskap samt finna praktiska exempel på entreprenörskapsaktiviteter. Från den teoretiska studien dras inga specifika slutsatser eftersom syftet är att studera befintlig teori inom ämnet.

Syftet med den empiriska studien är att studera om det föreligger någon skillnad med hur man arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet jämfört med Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning och att studera om någon förändring i arbetet kommer att ske inför gymnasireformen 2011. Detta kommer att besvaras i uppsatsens slutdiskussion där görs även några kopplingar till den teoretiska studien.

1.3 Avgränsningar

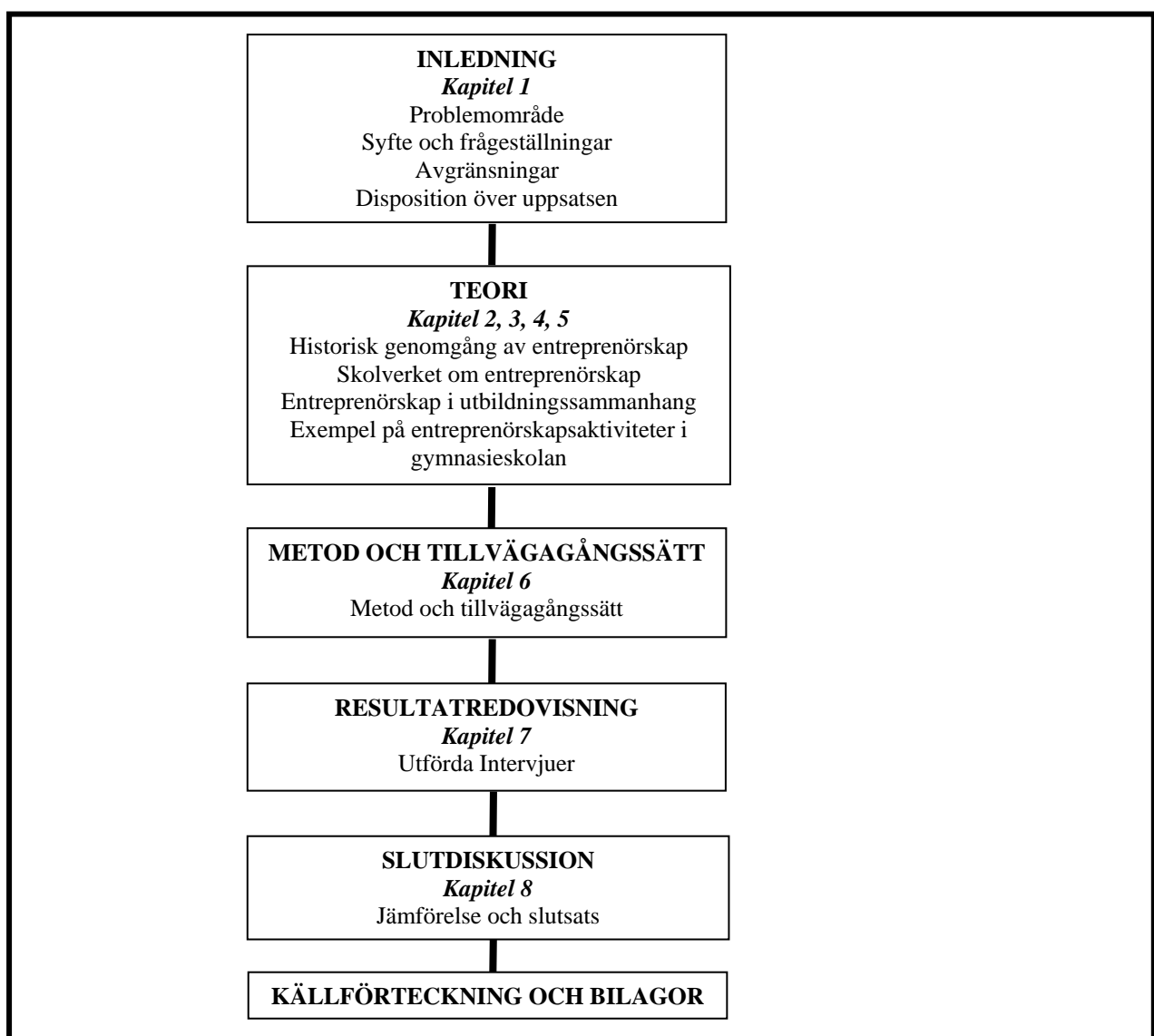
På grund av entreprenörskapets komplexitet har arbetet i denna uppsats avgränsats från att gå in i en djupare diskussion angående en definition av begreppet entreprenörskap. Uppsatsen fokuserar således mer på vad de faktiskt gör, på de tillfrågade gymnasieprogrammen, när de arbetar med entreprenörskap och mindre på själva definitionen av begreppet. Trots detta, är dock en viss bakgrund till begreppet nödvändig för att få en förståelse för vad det handlar om. Den teoretiska studien har för syfte att ge en denna förståelse av entreprenörskapsämnet så objektivt som möjligt och därför har inga slutsatser dragits av denna del av uppsatsen.

Ytterligare avgränsningar som har gjorts i samband med arbetet med denna uppsats är att material från Skolverket och den empiriska delen har avgränsats till att omfatta två gymnasieprogram. Dessa program är Handels- och administrationsprogrammet och Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning som till hösten kommer att bli Ekonomiprogrammet. Den

empiriska delen har dessutom avgränsats till att omfatta två skolor. Denna avgränsning har gjorts för att uppsatsens arbete skulle bli hanterbart inom rimlig tid.

1.4 Disposition över uppsatsen

Uppsatsens disposition åskådliggörs nedan i figur 1. Den teoretiska studien består av kapitel två, tre, fyra och fem. I kapitel två ges en historisk genomgång av entreprenörskap för att få en bättre förståelse för entreprenörskapet och dess komplexitet. Kapitel tre handlar om vad skolverket skriver om entreprenörskap inför den kommande gymnasireformen hösten 2011. Därefter handlar kapitel fyra och fem om entreprenörskapet i skolan värld. I kapitel sex presenteras uppsatsens metod och tillvägagångssätt och i kapitel sju redovisas de utförda intervjuerna. Uppsatsens syfte kommer att besvaras i kapitel åtta. Sist i denna uppsats finns en källförteckningen följt av uppsatsens bilagor.



Figur 1 Uppsatsens disposition

2. HISTORISK GENOMGÅNG AV ENTREPRENÖRSKAP

Utbildning i entreprenörskap ger ofta en mycket oklar bild av entreprenörskapets karaktär. De sker bland annat genom starta-eget-kurser, skapa-nya-produkt kurser eller med företags-ekonomisk litteratur (Landström 2005:13). I detta kapitel ges en kort historisk återblick över ämnets teoretiska utveckling för att visa den kunskap som finns och på ämnets multidisciplinära karaktär. Förhoppningsvis skall detta ge en större förståelse av entreprenörskapsämnet.

2.1 Begreppets ursprung

Begreppet entreprenör har sitt ursprung från det franska ordet "entrepreneur". År 1437, då begreppet återfinns för första gången i "Dictionnaire de la langue française", definieras det som en person som är aktiv och får något gjort. I språkbruket är det dock vanligt att substantiv härleds från verb, i detta fall verbet "entreprendre", det vill säga att göra eller att företa sig något (Landström 2005:24). Vilken typ av aktivitet som menas eller vad som skall göras framgår inte. Uttrycket att "företa sig något", skulle senare komma att användas för att beskriva och definiera entreprenörskap i skolan (Leffler 2006:44).

Under medeltiden använde många franska författare begreppet "entrepreneur" och då var entreprenören ofta förknippad med våldsamma krigsliknade handlingar. Under 1600-talets början kom entreprenören mer att betraktas som en person som utförde risktagande handlingar. Ofta var det handlingar av den större storleken som tillskrevs entreprenören, så som att uppföra något byggnadsverk eller tillhandahålla utrustning till armén. Entreprenören var då en person som hade ett kontrakt, oftast med staten och till ett fast pris, vilket innebar att entreprenören själv tog risken för eventuell vinst eller förlust (Landström 2005:24).

2.2 Entreprenörskap och ekonomi

Forskningen om entreprenörskap hade länge sin grund inom nationalekonomin. Finansmannen Richard Cantillon gav entreprenören, i sin bok *Essai Sur la Nature du Commerce en General* (1755), en roll i den ekonomiska utvecklingen. Enligt Cantillons var entreprenören en person som tar risker genom att köpa varor till ett säkert pris utan vetskap om hur stor efterfrågan är och till vilket pris varan kan säljas. Han menade att skillnaden mellan utbud och efterfrågan på en marknad ger affärsmöjligheter och han kallade de individer som såg dessa affärsmöjligheter för entreprenörer. Entreprenören fann på så vis ojämvikter på marknaden och via resursallokering skapades jämvikten åter (Landström 2005:22-28).

Under den industriella utvecklingen gav ekonomen Jean Baptiste Say ut boken *Cours complet d'économie politique pratique* (1828) där han beskrev vad entreprenören gör och entreprenörens oberoende. Say såg entreprenören som en koordinator. Entreprenören koordinerar produktionsmedlen i syfte att producera varor för att tillfredställa ett behov på marknaden. Entreprenören var enligt Say inte bara koordinator utan han menade att entreprenören utförde dessa handlingar för egen vinnings skull och stod därför även för risken för dessa handlingar. Say såg det som att entreprenören kombinerade och organiserade produktionsfaktorer i syfte att tillfredställa ett behov på en marknad (Landström 2005:30-31).

Vid sekelskiftet började nya industrier växa fram och det moderna storföretaget fick en allt större betydelse. Joseph A. Schumpeter (1912) var övertygad om att det fanns en central och unik faktor i all ekonomisk aktivitet. Denna faktor var entreprenören som var en kreativ organisator. Entreprenörens roll var att utveckla innovationer och ta initiativ för nya aktiviteter. Schumpeter ansåg att jämvikt på marknaden är förhärskande för det ekonomiska systemet. Han ansåg att entreprenören är en företagare som med sitt beteende och sina färdigheter bryter tidigare mönster genom att introducera innovationer på marknaden och på så vis skilja sig från andra. Entreprenören är således den person som bryter jämvikten på marknaden och skapar ojämvt. En person som är en entreprenören kännetecknas av en önskan om att få makt över produktionsmedlen, vara oberoende, en vilja att nå framgång och en tillfredsställelse av att få något gjort. Schumpeters syn på entreprenörskapet ändrades dock med tiden från att ha varit den enskilde individens verk till att senare se på entreprenörskapet som en funktion som kan utföras av en individ, grupp eller organisation. I Sverige har det funnits en lång tradition av utveckling av Schumpeters syn på entreprenörskapet. Där Erik Dahmén är en av pionjärerna (Landström 2005:37-46).

Parallellt med Schumpeters traditionen, i slutet av 1800-talet, utvecklades en annan syn på entreprenörskapet av några österrikiska ekonomer med Carl Menger (1871) i spetsen. De ansåg att individen är en självständig ekonomisk varelse och att individens handlande påverkar de ekonomiska förutsättningarna som finns i samhället. De satte således den enskilde individens agerande på marknaden i fokus. De främsta företrädarna för denna syn var Fredrich von Hayek och Ludwig von Mises. Deras argument bygger på att det ofta finns en ojämvt på marknaden som individen kan agera efter. Enligt Miles (1951) är entreprenörskap att kunna förutse marknaden korrekt. Är entreprenören framgångsrik på detta så kommer han att kunna skapa vinster genom att producera varor eller tjänster billigare än sina konkurrenter. Israel Kirzner har under senare år utmärkt sig som den främste experten för den österrikiska traditionen. Kirzner (1973) redogör för sin syn på entreprenörskapet i boken *Competition and Entrepreneurship*, där han ser entreprenören som en individ som finner ojämvt på marknaden genom information om olika aktörers behov och resurser. Med hjälp av denna information koordinerar entreprenören resurserna effektivare och erhåller ekonomisk vinning och jämvikt skapas (Landström 2005:46-48).

Schumpeters syn skiljer sig från Kirzners i hänseendet att Schumpeter såg entreprenören som skapare av ojämvt, medan Kirzner såg entreprenören som sökare av ojämvt som redan finns på marknaden (Landström 2005:48).

Trots att det finns en lång tradition av forskning om entreprenörskap inom det nationalekonomiska ämnet, så finns det inte någon enhetlig definition, vilket har lett till ändlösa diskussioner. En del forskare har i sina studier utgått från en definition där entreprenörskap är innovativt och skapar ojämvt, medan andra forskare mer har fokuserat på etablering av nya affärsverksamheter som utnyttjar de redan existerande ojämvt. Huvudsakligen kan dock fem entreprenöriella roller definieras. Dessa är entreprenören som risktagare, innovator, kapitalist, möjlighetssökare och samordnare (Landström 2005:15-17).

2.3 Entreprenörskap och beteende- och samhällsvetenskap

Efter Schumpeters förklaring skiftade samhällets uppmärksamhet alltmer från att försöka förklara entreprenörskap till att utveckla entreprenörskap. Under 1950-talet ansågs entreprenöriella förmågor vara en viktig faktor för den ekonomiska utvecklingen. Det var då

viktigt att uppmuntra individer att starta egna företag för att få ingång samhällsutvecklingen efter andra världskriget. Man såg således ett behov att identifiera och utveckla individer med entreprenöriell talang. Detta öppnade upp för en ny forskning inom beteendevetenskapen och framför allt inom psykologin. Inom psykologin försökte man identifiera entreprenörens talanger. Detta gjorde man för att kunna identifiera och hjälpa individer som hade entreprenöriella talanger att utveckla dessa mer. Men även för att kunna utbilda individer som saknade denna talang (Landström 2005:55-68).

David McClelland (1961) var den förste som presenterade empiriska entreprenörskapsstudier inom psykologin (Landström 2005:56). Hans utgångspunkt var att de värderingar och normer som råder i ett samhälle, främst med avseende inom prestationsmotivet, har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen, och att entreprenören i huvudsak är en produkt av detta prestationsmotiv. En individs prestationsmotiv är dock inte kopplat till vare sig belöning eller bestraffning, utan till den tillfredsställelse eller utmaning som uppgiften i sig självt utgör (Landström 2005:57). Via experimentella studier försökte McClelland visa på kopplingen mellan ett lands ekonomiska tillväxt och invånarnas prestationsmotivation. Slutsatsen i hans resonemang är att mer ekonomiskt utvecklade länder fokuserar mindre på normer och regler och fokuserar istället mer på öppenhet inför andra människor och deras värderingar och utbytet mellan människor. Entreprenören blir då viktig i detta sammanhang som en drivkraft för landets utveckling. Enligt McClelland omvandlas ett lands prestationsmotivation till ekonomisk tillväxt genom entreprenörerna. Entreprenören är i detta sammanhang en person med högt prestationsmotiv, gott självförtroende, moderat risktagare, problemlösare, ansvars-tagande, resultatuppföljare och feedbackgivare (Landström 2005:58).

Entreprenörens personliga egenskaper fick således en framträdande roll för forskningen inom psykologin. Frågan löd vem är entreprenören? I figuren nedan visas en sammanfattning av några av de resultat som erhållits genom forskningen och som beskriver entreprenörens karaktäristiska egenskaper (Landström 2005:59).

Innovatör	Optimistisk	Accepterar osäkerheter
Ledare	Resultatorienterad	Initiativrik
Måttlig risktagare	Flexibel	Lärande
Oberoende	Rådlig, Fyndig	Resursanvändare
Kreatör	Prestationsmotiv	Sensitivitet mot andra
Energisk	Självmedveten	Aggressiv
Ihärdig	Självförtroende	Tendes att lita på människor
Originalitet	Långsiktigt engagemang	Pengar mått som framgång

Figur 2 Kännetecken på entreprenören (Filion 1997 i Landström 2005:60)

Den psykologiskt orienterade entreprenörskapsforskningen fick dock under 1980-talet mycket kritik för bland annat att antalet egenskaper blivit så ohanterligt stort. Kritikerna menar att det är svårt att urskilja entreprenören med hjälp av dessa egenskaper från människor i allmänhet (Landström 2005:62).

Under senare år kan man återigen se ett ökat intresse för de individorienterade aspekterna på entreprenörskapet. Ett av de områden som varit av intresse är hur individer socialiseras till att bli entreprenörer. Detta omfattar bland annat hur olika förebilder påverkar individen. Studier

visar att individer med föräldrar som är entreprenörer i större utsträckning än andra väljer en entreprenöriell yrkesväg. En individs entreprenöriella självtillit utvecklas och byggs upp på olika sätt och självtilliten handlar om hur individen bedömer sin förmåga att hantera en speciell situation. Effektivast tycks vara där individen ges möjlighet att lära sig genom sina egna lyckade och misslyckande handlingar. Men entreprenöriell självtillit kan även utvecklas via förebilder. Föräldrarna är viktiga förebilder från början men sedan utvidgas dessa till att omfatta andra barn, lärare, fritispersonal med mera. Här kan skolan spela en viktig roll i utvecklingen av individers entreprenöriella självtillit (Landström 2005:63-64).

2.4 Entreprenörskap ett multidisciplinärt forskningsområde

Det har inte enbart varit ekonomiskt eller psykologiskt orienterade forskare som har intresserat sig för entreprenörskapet. Forskare från många olika discipliner har genom åren genomfört studier vilket har lett till entreprenörskapets multidisciplinära karaktär (Landström 2005:73). Entreprenörskapsforskningen inom de olika disciplinerna har sammanfattats i figuren nedan.

Disciplin	Analysnivå	Fokus	Frågeställningar (exempel)
Psykologi	Individ	Entreprenören	Vad kännetecknar entreprenören? Vem blir entreprenör? Vilka drivkrafter ligger bakom entreprenörskapet?
Organisationsbeteende	Individ/ Organisationen (processen)	Entreprenörskap	Hur etableras ny verksamhet? Vilka faktorer påverkas? Hur påverkar entreprenören andra?
Företagsekonomi, finansiering, marknadsföring, strategisk ledning	Organisationen (företaget)	Entreprenöriella företag	Hur hanteras begränsade resurser i syfte att skapa och driva ny verksamhet? Hur leds och styrs verksamhet?
Nätverk	Relationen organisationen och omvärld	Relationer – nätverk	Hur utnyttjar entreprenören sitt personliga nätverk i syfte att organisera resurser?
Geografi	Region	Det rumsliga systemet	Vad är det som gör att vissa regioner är mer dynamiska än andra? Vilka konsekvenser får en ökad dynamik för sysselsättning och välfärd?
Sociologi	Samhället	Det sociala systemet	Hur skapas värdetillväxt i samhället? Vilken roll spelar entreprenören? Vilken roll spelar den sociala kontexten för individens entreprenörsbeslut?

Socialantropologi	Samhället	Det kulturella systemet. (normer / traditioner)	Vilken roll har entreprenören i ett samhälle? Hur överförs kunskap/ information/entreprenörskap?
Nationalekonomi	Samhället	Det ekonomiska systemet (marknaden)	Hur skapas marknadsförändringar/ stabilitet?

Figur 3 Sammanfattning av entreprenörskapsforskningen (Landström 2005:91)

I figuren ovan kan man se hur multidimensionellt entreprenörskap är. Entreprenörskapet är mångfacetterat och komplext, det är individuellt men samtidigt även socialt. Entreprenören kan dels vara en innovatör som skapar förändringar på marknaden, men kan även vara individ som skapar och organiserar olika affärsverksamheter oavsett om det förekommer innovativt inslag eller inte. Genom historien framträder en bild av entreprenören som en individ med olika roller och funktioner, vilka samtliga anses ha betydelse för samhället (Leffler 2006:47). Med detta som bakgrund kan vi inte förvänta oss att en enskild disciplin skall kunna bidra med en fullständig förståelse för entreprenörskapet. För att förstå entreprenörskapets krävs en mångfald av perspektiv som kan komplettera varandra (Landström 2005:21-22).

3. SKOLVERKET OM ENTREPRENÖRSKAP

I föregående kapitel gavs en historisk genomgång av entreprenörskap. Detta kapitel kommer att se närmare på vad skolverket säger om entreprenörskap och vad det står i examensmålen för de valda programmen. I andra delen av detta kapitel kommer kärnan av den kunskapsöversikt som skolverket utförde 2010 angående entreprenörskap i skolan att redovisas.

3.1 Gymnasiereformen 2011, GY11

Skolverket skriver att betoningen på entreprenörskap i GY11 är stark. Dels är det en uppgift för hela gymnasieskolan där det skall vara möjlig för alla elever att fördjupa sig i entreprenörskap inom samtliga program och dels är det även en uppgift för vissa program där det är särskilt uttryckt att de skall präglas av entreprenörskap (Skolverket, [www:110701](http://www.skolverket.se/110701)). Två av dessa program är Handels- och administrationsprogrammet och Ekonomiprogrammet.

3.1.1 Handels- och administrationsprogrammet

Skolverket skriver att entreprenörskap skall i högsta grad genomsyra Handels- och administrationsprogrammet. Vidare skriver de att vara handlare och inom servicesektorn handlar det väldigt mycket om eget företagande, men det handlar också om ett förhållningssätt. Entreprenörskap är därför ett programgemensamt ämne på Handels- och administrationsprogrammet. Eleverna skall få arbeta praktiskt med entreprenörskap igenom hela utbildningen, då det skall integreras i sitt sammanhang, vilket skall ge eleverna en bättre helhetssyn (Skolverket, [www:110124](http://www.skolverket.se/110124)). I examensmålen för Handels- och administrationsprogrammet står det:

Inom både handel och administration finns möjligheter att starta och driva företag och därför ska utbildningen utveckla elevernas kunskaper om entreprenörskap och eget företagande.

Regeringskansliet och utbildningsdepartementet

3.1.2 Ekonomiprogrammet

Skolverket skriver att ekonomiprogrammet är ett av de program som har särskilda kurser i entreprenörskap och där ämnet skall återfinnas väldigt naturligt. På programmet är entreprenörskap ett viktigt profilämne liksom företagsekonomi och juridik. Skolverket skriver vidare, på ekonomiprogrammets programsida, att skolorna måste fundera på vad det faktiskt innebär för undervisningen att se till att entreprenörskapet kommer in i utbildningen på ett bra sätt (Skolverket, [www:110125](http://www.skolverket.se/110125)). I examensmålen för Ekonomiprogrammet står det:

Utbildningen ska utveckla elevernas kunskaper i samhällsekonomi, företagsekonomi, entreprenörskap och juridik... Företagsekonomi utgår från företagets perspektiv och ska tillsammans med entreprenörskap utveckla kunskaper som krävs för att starta och driva företag.

Innehåll och arbetsformer ska främja elevernas kreativitet och förmåga att samarbeta, ta ansvar och omsätta idéer i praktisk handling. I utbildningen ska eleverna ges möjlighet att praktiskt få pröva företagande.

Regeringskansliet och utbildningsdepartementet

3.2 Skolverkets kunskapsöversikt

I skolverkets (2010) kunskapsöversikt ”Skapa och våga – om entreprenörskap i skolan” skriver man att entreprenörskap i skolan vanligen beskrivs som ett spretigt och något diffust fält. Samtidigt framträder några återkommande centrala drag av entreprenörskap. Den dokumenterade erfarenheten och forskningen visar att entreprenörskap i skolan har en gemensam kärna. Denna kärna kan beskrivas i följande fyra delar.

Undervisningsform och lärprocesser	Samarbete, skola – närsamhälle/arbetsliv, lärare – elev, elev – elev. Tvärvetenskapliga, ämnesövergripande, problemlösande och autentiska undervisningsformer. Proaktiva producerande lärformer. Kreativa, innovativa och nytänkande lärprocesser.
Lärarens och elevens roller	Lärare som vägledare, coach och möjliggörare. Lärare som företrädare för både ämneskunskaper och generella kompetenser. Elever som aktiva, sökande ansvarstagande och initiativrika.
Förmågor	Utveckla elevens specifika och generella kompetenser, det ena stödjer det andra.
Förhållningssätt	Aktivt medborgarskap, aktivt skapande av värden – sociala, kulturella eller ekonomiska.

Figur 4 *Entreprenörskapets kärna i skolan (Skolverket 2010:62)*

Skolverket skriver följande om entreprenörskap när de förklarar begreppet:

Entreprenörskap handlar om att utveckla nya idéer och att omsätta dessa idéer till något värdeskapande.

Entreprenörskap i skolan är ett pedagogiskt förhållningssätt i klassrummen lika mycket som det är en kunskap om företagande.

Skolverket, www.110117

4. ENTREPRENÖRSKAP I UTBILDNINGSSAMMANHANG

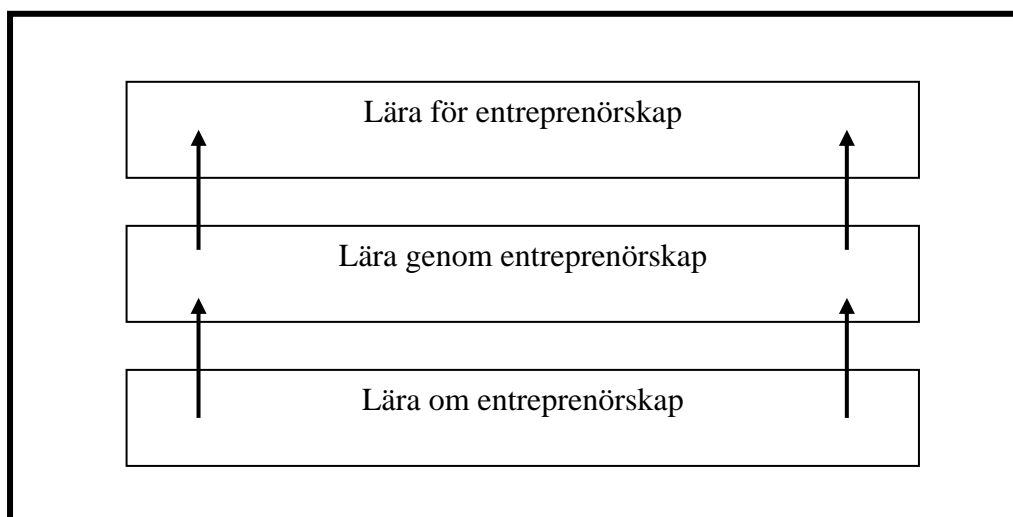
Entreprenörskap i skolan förknippas ofta med elevernas förmåga att starta företag, även om synen på entreprenörskap på senare år tycks övergå i att se entreprenörskap som kreativitet i största allmänhet. Att som individ utveckla ett entreprenöriellt förhållningsätt till sin omvärld anses numera vara av viktigt för att bli bättre rustad för framtiden (Berglund & Holmgren 2007:8).

Erfarenheten visar dock från flertal entreprenörskapskurser att utbildningarna många gånger ger en mycket oklar bild av entreprenörskapets karaktär. En del utbildningar ser entreprenörskap lika med begreppet innovation och fokuserar på utveckling av nya produkter, medans andra utbildningar är mer som ”starta-eget-kurser (Landström 2005:14). Ytterligare en erfarenhet är att många utbildningar betraktar entreprenörskapet som en förenklad form av företagsekonomi. På dessa utbildningar används ofta traditionell företagsekonomisk litteratur. Att bedriva en relevant entreprenörskapsutbildning är således inte en lätt uppgift (Landström 2005:13).

I kapitlets första del presenteras hur entreprenörskapsutbildningar kan delas in i olika nivåer av elevaktivitet. I andra delen av i detta kapitel presenteras två olika förhållningssätt att relatera till sin omvärld som entreprenörskapsutbildningar kan anta.

4.1 Lära för, genom eller om entreprenörskap

Pedagogen Håkan Karlsson (2009) har delat in utbildningssituationer i entreprenörskap på gymnasieskolan i tre olika delar. Dessa är utbildning ”för”, ”i” eller ”om” entreprenörskap (Karlsson 2009). Då undervisning i entreprenörskap skall ske bör eleven själv på något vis vara aktiv. Man kan då skilja mellan tre olika aktiviteter i undervisning av entreprenörskap. Dessa är ”Lära om entreprenörskap”, ”Lära genom entreprenörskap” och ”Lära för entreprenörskap”. Där undervisning ”i” entreprenörskap sker i ”Läran genom entreprenörskap”. ”Läran om entreprenörskap” och ”Läran genom entreprenörskap” kan ses som aktiviteter på vägen mot ”Lära för entreprenörskap”. Se bild på nästa sida (Bellanders, Grafström & Miller 1999:31). Tanken är att eleven skall via de kunskaper en sådan undervisning ger, få kraft att ta steget från passivitet till aktivt entreprenörskap. Detta är viktigt, då det ingår i skolans uppdrag att utbilda eleverna för det samhälle de senare skall leva och arbeta i och, eftersom efterfrågan på självgående medarbetare kommer att bli önskvärd i samhället framöver (Bellanders, Grafström & Miller 1999:20).



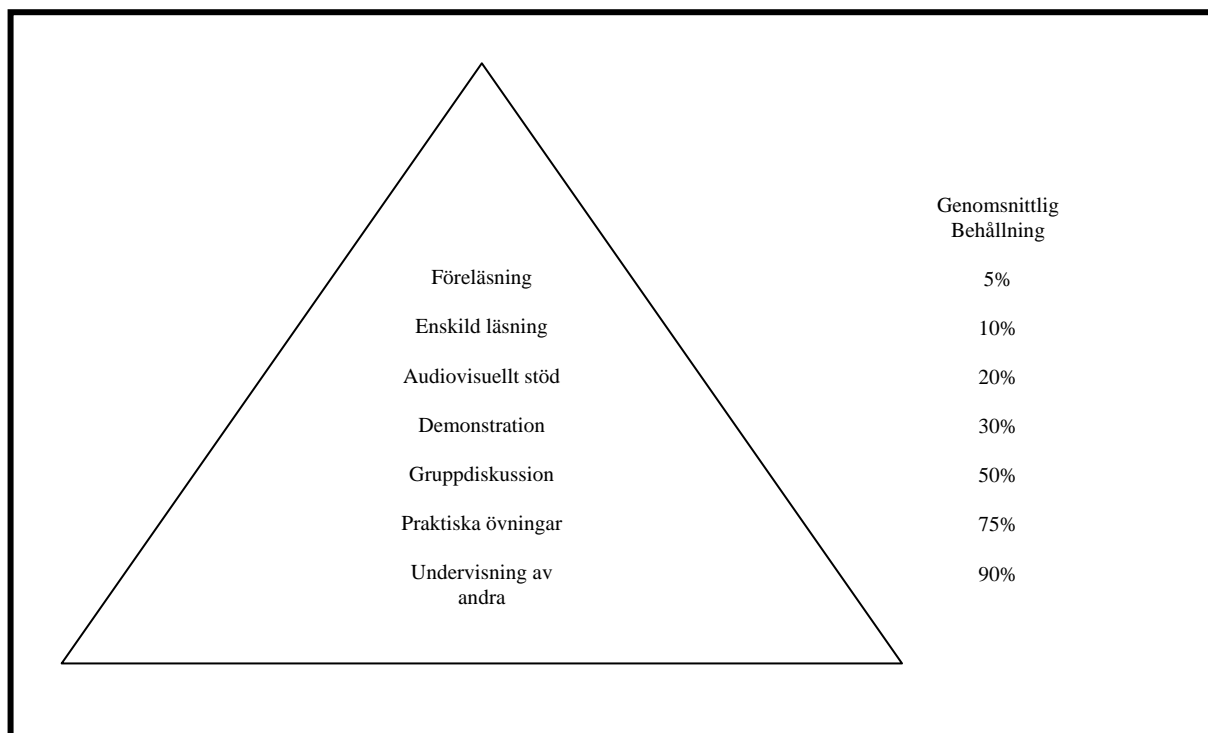
Figur 5 Nivåer inom elevaktivt lärande (Bellanders, Grafström & Miller 1999:31)

Utbildning "om" entreprenörskap innebär att eleverna skall få en förståelse om den entreprenöriella processen (Landström 2005:69; Leffler 2006:80). Vidare skall det även ge eleverna en förståelse och insikt i entreprenörens tänkande och handlande (Peterson & Westlund 2007:24; Karlsson 2009). För att utbildningen om entreprenörskap skall kunna ses som "Läran om entreprenörskap" krävs det dessutom att eleverna utför en aktivitet. Denna aktivitet kan vara att utföra en uppgift eller genomföra ett projekt. Eleverna ökar därmed sina kunskaper inom det område som projektet gäller och sina kunskaper om entreprenörskap (Bellanders, Grafström & Miller 1999:31).

Undervisning "i" entreprenörskap sker "genom" teori och praktik som skall främja nyskapande (Karlsson 2009). "Läran genom entreprenörskap" sker genom att eleverna får starta och driva ett projekt. Genom projekten ges eleverna tillfälle att utnyttja ett brett spektrum av entreprenörsfärdigheter. Eleverna får träna färdigheter såsom kommunikation, kreativt och kritiskt tänkande, organisera tid och resurser, problemlösning, beslutsfattande och utvärdering med mera. Projekten bör ske i så konkreta sammanhang som möjligt, där eleverna får möjlighet att praktisera och utveckla sina specifika talanger (Bellanders, Grafström & Miller 1999:32).

I "Läran för entreprenörskap" får eleverna starta och driva ett projekt som är integrerat i samhället. Det kan till exempel vara att driva ett företagsprojekt. I projektet får eleverna träna sina entreprenörsfärdigheter. Då företagsprojekt tillverkar och säljer varor eller tjänster till samhället och därmed är integrerat i den närliggande omvärlden, kommer eleverna att förvärva entreprenörsegenskaper genom sina erfarenheter som de kan ha nytta av i sitt framtida yrkesliv. Eleverna lär sig således för ett framtida entreprenörskap (Bellanders, Grafström & Miller 1999:32; Karlsson:2009). Syftet med denna typ av utbildning är oftast att stimulera eleverna att senare starta egna företag (Landström 2005:69; Leffler 2006:80). "Läran för entreprenörskap" är väldigt likt det som Peterson och Westlund (2007) beskriver som "Träning i entreprenörskap", så kallad entreprenörskapsanda. "Träning i entreprenörskap" sker ofta i "starta eget kurser" som baseras på en egen affärsidé. Oftast förverkligas denna affärsidé i ett mer eller mindre skarpt läge under kursens gång (Peterson & Westlund 2007:24).

Bellander, Grafström och Miller anser att alla tre aktiviteterna är viktiga då de kompletterar varandra. "Läran om entreprenörskap" ger substans åt "Lärande för entreprenörskap" och "Lärande genom entreprenörskap" leder till sättet att "Lära för entreprenörskap". För att få bästa möjliga inläring, oavsett hur man väljer att arbeta, så förutsätts det att samtliga elever får presentera och diskutera i gruppen det som de har lärt sig. Dessutom ökar kunskapsbehållningen dramatiskt om eleverna ges möjlighet att lära ut de kunskaper de har erhållit (Bellanders, Grafström & Miller 1999:32). I pyramiden nedan visar vilken typ av lärande som ger den största behållningen. Bästa sättet att lära in är med andra ord att även får lära ut (Bellanders, Grafström & Miller 1999:36).



Figur 6 Lärandets behållning (Bellanders, Grafström & Miller 1999:36)

Hur kan man då ta reda på när en klassaktivitet eller ett projekt har med entreprenörskap att göra? Enligt Bellanders, Grafström och Miller är svaret enkelt. En klassaktivitet eller ett projekt har med entreprenörskap om följande fyra faktorer är på plats:

1. Aktivt, lärande genom erfarenhet
2. Lagarbete
3. Elevmakt (projektet ägs av eleverna själva)
4. Lärarstött utvärdering och reflektion.

Om dessa fyra finns med i den aktivitet som förekommer i klassrummet, har man att göra med entreprenörskap (Bellanders, Grafström & Miller 1999:35).

4.2 Entreprenörskap ett förhållningssätt

Sarasvathy (2001) anser att entreprenörskap är mer kopplat till ett förhållningssätt, det vill säga ett sätt att relatera till sin omvärld i stället för särskilda egenskaper eller specifika

värderingar. Hon introducerar begreppen effectuation¹ (genomförande) och causation² (orsakssamband) och menar att det är två olika sätt att förhålla sig till sin omvärld. Orsakssamband utgör idén om att allt går att planera. Orsakssamband kan beskrivas teoretiskt som processer som antas få en viss effekt som är given i förväg. Till exempel då man teoretiskt antar att ekonomisk tillväxt är en given effekt av en process där processen består av att man kan välja mellan olika medel så som vilken produkt eller vilken marknad med mera. Processer av genomförande utgår däremot från befintliga medel och fokuserar därefter på att välja mellan möjliga effekter. Dessa befintliga medel kan vara den kunskap eller de fysiska resurser som finns till hands och som man utgår från för att välja möjliga effekter. Möjliga effekter som man vill åstadkomma kan vara till exempel ekonomisk, social eller ekologisk tillväxt, eller vad som nu kan vara möjligt att skapa med den uppsättning av medel som finns till hands (Sarasvathy 2001).

För att lättare förstå tanken med och tydliggöra skillnaden mellan genomförande och orsakssamband inom utbildningssammanhang förklarar Sarasvathy begreppen genom metaforen ”matlagning”. Håller man sig till idén om orsakssamband, följer man receptet till punkt och pricka. Eleverna öppnar receptboken och väljer ett recept. Därefter skaffar de vad som behövs för att tillaga den måltid som man har valt. Eleven får en lyckad måltid om eleven lyckas följa receptet. Det finns således ett facit eller ett givet slutmål på hur måltiden skall smaka. Om man istället förhåller sig till omvärlden enligt idén om genomförande, öppnar eleverna först kylskåpet istället för receptboken. När eleverna väl har öppnat kylskåpet, kan eleverna se vad som finns där, och göra något av det som finns tillhands. Om rätten smakar bra eller dåligt är inte det viktiga. Utan det viktiga i sammanhanget är att eleverna inser att eleverna i den situation som eleverna befinner sig i skapar något utifrån sina befintliga kunskaper, tidigare gjorda erfarenheter eller med hjälp av sitt nätverk och så vidare. Enligt Sarasvathy ges vi på detta vis möjlighet att utveckla vår experimentlusta. Även om den första måltiden kanske inte smakar så fantastiskt gott, kan man genom att utveckla och praktisera sin experimentlusta kanske skapa nya innovativa smaksensationer framöver (Sarasvathy 2001).

Berglund och Holmgren (2007) konstaterar att om man intar ett förhållningsätt till omvärlden enligt idén om genomförande, skulle entreprenörskapsutbildningar mer handla om att lära sig hur man kan göra något av det man redan har. Med detta menar de att utbildningen då skall handla om att lära sig navigera från den position där man för tillfället befinner sig, istället för att försöka klä eleverna i en entreprenörskapsdräkt full med egenskaper som eleverna förväntas lära sig. Om man försöker behålla och bevara varje elevs naturliga experimentlusta bör då utbildningen handla om hur vi kan använda denna experimentlusta för att hjälpa oss att navigera i vår tillvaro (Berglund & Holmgren 2007:16).

¹ Genomförande är enligt www.synonymer.se en synonym till ordet verkställighet. Verkställighet är enligt www.lexikon.se den svenska översättningen av ordet effectuation.

² Orsakssamband är enligt www.lexikon.se den svenska översättningen av causation.

5. EXEMPEL PÅ ENTREPRENÖRSKAPAKTIVITETER I GYMNASIESKOLAN.

I detta kapitel beskrivs exempel på vad som sker i skolan när man arbetar med entreprenörskap. I kapitlets första del presenteras en studie som utförts 2004 och 2006 på grund- och gymnasieskolor angående entreprenörskap. Då denna uppsats är inriktats mot gymnasiala studier, är det endast de mest aktuella resultat från gymnasieskolorna, det vill säga från 2006, som kommer att redogöras i detta kapitel. I andra delen av kapitlet presenteras en forskningsrapport angående vad lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap i skolan. Denna undersökning utfördes 2007 på både grund- och gymnasieskolan. Även i detta kapitel kommer enbart resultaten från gymnasieskolan att redogöras.

5.1 Entreprenörskap i Gymnasieskolor

För att undersöka förekomsten och innebörden av entreprenörskapsutbildning på grund- och gymnasieskolorna genomfördes undersökningen "Entreprenörskap i grund- och gymnasieskolor" under våren 2004 och hösten 2006. I detta kapitel kommer resultat från gymnasieskolorna från 2006 års undersökning att redovisas.

I undersökningen 2006 deltog 394 gymnasieskolor vilket då motsvarade 49 % av landets gymnasieskolor. Undersökningen utfördes via e-mail. Endast ett e-mail per skola sändes. E-målet var i första hand adresserat till skolan och i andra hand adresserat till rektorn (Holmgren 2007:6).

När respondenterna från gymnasieskolorna beskriver vilka aktiviteter de arbetar med inom ramen för begreppet entreprenörskap och/eller företagsamhet nämner ca 80 % av respondenterna aktiviteter som berör olika former av elevföretag. Karaktäristiskt för entreprenörskap och/eller företagsamhet på gymnasienivå är att denna utbildning domineras av Ung Företagsamhet, UF. Av gymnasieskolornas respondenter nämner 74 % UF när de beskriver vilka aktiviteter de arbetar med. UF-företagen kopplas till olika kurser vanligtvis i årskurs tre men förekommer även i andra årskurser. En möjlig förklaring till varför detta är så vanligt förekommande, är att det finns en öppenhet i vissa kursplanerna för lärarna att använda UF-konceptet på. Temat "Företagande" är således dominerande. Andra aktiviteter som respondenterna från gymnasieskolorna beskriver att de arbetar med inom ramen för begreppet entreprenörskap och/eller företagsamhet är tematområdet samverkan mellan "Skola och arbetsliv". Det är det 19 % som har svarat detta. Med temat "Skola och arbetsliv" menar man till exempel arbetsplatsutbildning, fadderföretag, gästföreläsare, studiebesök, uppdrag mot näringslivet med mera. Utöver aktiviteter som berör temat "Företagande" och samarbete "Skola och näringsliv" så anser 21 % av gymnasieskolornas respondenter att "Projekt" i sig är entreprenörskap och/eller företagsamhet. Dessa projekt kan bedrivas med eller utan koppling till näringslivet. Andra aktiviteter som nämns av 7 % av gymnasieskolornas respondenter är bland annat kritiskt tänkande av läroboken, uppfinnartävlingar, Unga Forskare med mera (Holmgren 2007:22-25).

Elevföretag inom gymnasieskolan domineras således av UF. Mer än 85 % av alla elevföretag är UF-företag. En av studiens slutsatser är således att entreprenörskap och/eller företagsamhet på gymnasieskolorna till stor del är synonymt med UF (Holmgren 2007:26).

Även då elevföretag är väldigt vanligt förekommande på de undersökta gymnasieskolorna så omfattar denna typ av undervisning inte samtliga program i lika stor utsträckning. Denna typ av undervisning, där elever i någon form får starta och driva företag, är vanligast på Handels- och administrationsprogrammet, där aktiviteten användes i 77 % av de tillfrågade gymnasieskolorna, och på Samhällsvetenskapsprogrammet, där aktiviteten användes på 72 % av de tillfrågade gymnasieskolorna. Andra program där elevföretag är relativt vanligt är Teknikprogrammet och Naturbruksprogrammet, där de förekommer på respektive 50 % och 43 % av de tillfrågade gymnasieskolorna. På många av de praktiska programmen förekommer elevföretag i betydligt mindre omfattning. Som till exempel på programmen Omvårdnad, Fordon och Bygg, där det är färre än 10 % som har elevföretag som aktivitet (Holmgren 2007:27).

I denna studie har det vidare undersökts vilka eventuella orsaker som kan ligga bakom varför elevföretag förekommer i så stor utsträckning på vissa program och i en väldigt liten utsträckning på andra program. Man fann att nio av tio lärare, på de intervjuade skolorna, som ansvarar för UF-företag är lärare i företagsekonomiska ämnen och att de fyra program, där elevföretagande är mest vanligt förekommande, tillhör fyra utav de sex program som har flest valbara kurser inom företagsekonomi. Det framkom vidare att dessa lärare fann stora möjligheter att knyta an teoretiska inslag från olika kurser till elevföretagande och att ju fler kurser läraren själv har desto lättare ansåg de att det blev (Holmgren 2007:29).

5.2 Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?

Entreprenörskap & skolan - Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan? är en forskningsrapport som presenterar studien "Entreprenörskap och skola 2007". Studien består av djupintervjuer och fokusgruppintervjuer med personal inom skolan. Studien har för syftet att redogöra vad entreprenörskap har getts för innehåll i skolans värld. Den syftar således att undersöka om, och i så fall hur, entreprenörskap har översatts när det har introducerats i skolans värld. Den övergripande frågan var "Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan?" (Berglund & Holmgren 2007:5).

Detta kapitel kommer endast handla om vad lärarna på gymnasieskolan berättar att de gör när de gör entreprenörskap, det vill säga den kvalitativa delen av studien. För den kvalitativa delen av studien var det övergripande syftet att få en större insikt om vad entreprenörskap i skolan innebär i praktiken? Då studien utfördes upptäcktes det att det fanns ett förvirrande resonemang kring det komplexa begreppet entreprenörskap bland lärarna. Problemet som då uppstod var hur man skulle kunna fråga lärarna om entreprenörskap, när lärarna själva inte var på det är klara över vad entreprenörskap kan vara (Berglund & Holmgren 2007:34). Dessutom fann man under studien att entreprenörskap inte verkade var någon allmän angelägenhet på skolorna, utan något som var mer knutet till lärarnas engagemang än till vissa ämne eller skolors strategier (Berglund & Holmgren 2007:44).

Studien kom fram till att entreprenörskap i skolan kännetecknas av mångfald. Det kan vara allt från sättet att bedriva undervisning på, en slags pedagogik, till enstaka aktiviteter. Denna mångfald knyter framförallt an till hur undervisningen organiserats. Oavsett de olika inne-

hållen och organiseringsformerna finns en gemensam nämnare. Denna gemensamma nämnare är att man genom entreprenörskap i skolan vill sätta saker och ting i ett större sammanhang. De intervjuade lärarna pekar på vikten av att skapa förutsättningar för eleverna att utveckla ett förhållningssätt till sin omvärld. De anser att hur vi förhåller oss till vår omvärld är något föränderligt och påverkbart. Många lärare betonar att det är viktigt att i entreprenörskapsutbildningen stimulera vissa kompetenser. Det skall dock inte krävas en massa medfödda egenskaper som en person har eller inte har, för i sådant fall blir utbildning av entreprenörskap ett omöjligt projekt. Entreprenörskap skall inte, enligt många av lärarna, jämföras med företagande. Detta betyder å andra sidan inte att entreprenörskap också kan vara företagande. Trots de olika bakgrunder och motiv som lärarna ger för entreprenörskap så handlar det, för de flesta intervjuade lärarna, framförallt om utvecklingen av ett förhållningssätt. Det är det som färgat lärarnas syn på varför entreprenörskap blivit så viktig i utbildningssammanhang. Sålunda tycks lärarna var överens om att det råder högsta prioritet att lära eleverna ett förhållningssätt till omvärlden som präglas av kreativitet, förmåga att reflektera och initiativkraft för att de skall kunna möta samhället efter sina studier (Berglund & Holmgren 2007:45-49).

För att kunna svara på vad lärarna gör när de gör entreprenörskap i skolan, då det bland lärarna inte funnits någon enhetlig beskrivning, har Berglund och Holmgren valt att beskriva mångfald och sedan entreprenörskap som aktivitet respektive som pedagogik. Redovisningen i detta kapitel följer samma struktur. Sist i kapitlet presenteras sedan en grafisk figur och en översikt över de aktiviteter som studien har kommit fram till.

5.2.1 Mångfald

Från att entreprenörskap har varit synonymt med utbildning i företagande, har det i allt högre grad kommit att stå för en utbildning som uppmuntrar elever att utveckla ett kreativt, reflexivt och initiativtagande sätt att förhålla sig till sin omvärld (Berglund & Holmgren 2007:49). Det har visat sig under studien att det finns en mängd olika begrepp som lärare och skolledare använt för att beskriva sin verksamhet med entreprenörskap i skolan. Ibland beskrivs entreprenörskap som enskilda aktiviteter och ibland som en viss pedagogik. Skillnaden mellan aktiviteter och pedagogik handlar framförallt om vilken ambition det finns att integrera entreprenörskap i undervisningen. Skillnaden består i att pedagogik är alltid närvarande eftersom det handlar om en grundläggande idé om hur lärandet praktiseras medan en aktivitet kan avgränsas i såväl tid som rum. Följaktligen finns det en stor mångfald i skolan att utföra entreprenörsutbildning på. Denna mångfald kan dock delas upp under två rubriker. "Entreprenörskap som aktivitet" och "Entreprenörskap som pedagogik". Syftet med detta är för att tydliggöra skillnaden mellan dessa två förhållningssätt (Berglund & Holmgren 2007:50). Vad som blivit tydligt i studien är att entreprenörskap i gymnasieskolan tenderar att bli en aktivitet som blir förbehållen vissa ämnen och elever (Berglund & Holmgren 2007:49-55).

5.2.2 Entreprenörskap som aktivitet

I flera av de aktiviteter som förknippas med entreprenörskap i gymnasieskolan handlar det om att lära sig mer om företagandets praktik. Ofta är denna typ av entreprenörskapsutbildning avgränsad i såväl tid, specificerade aktiviteter, som olika roller. Man skulle kunna säga att eleverna ges en möjlighet att spela företag. Denna typ av förhållningssätt kan man relatera till att lära sig receptet istället för att göra något av det man har (se mer om causation och

orsakssamband i kapitel 6.3). Likväl vet vi att dessa aktiviteter motiverar många elever som upplever att de får tid att göra något konkret och praktiskt (Berglund & Holmgren 2007:51-52).

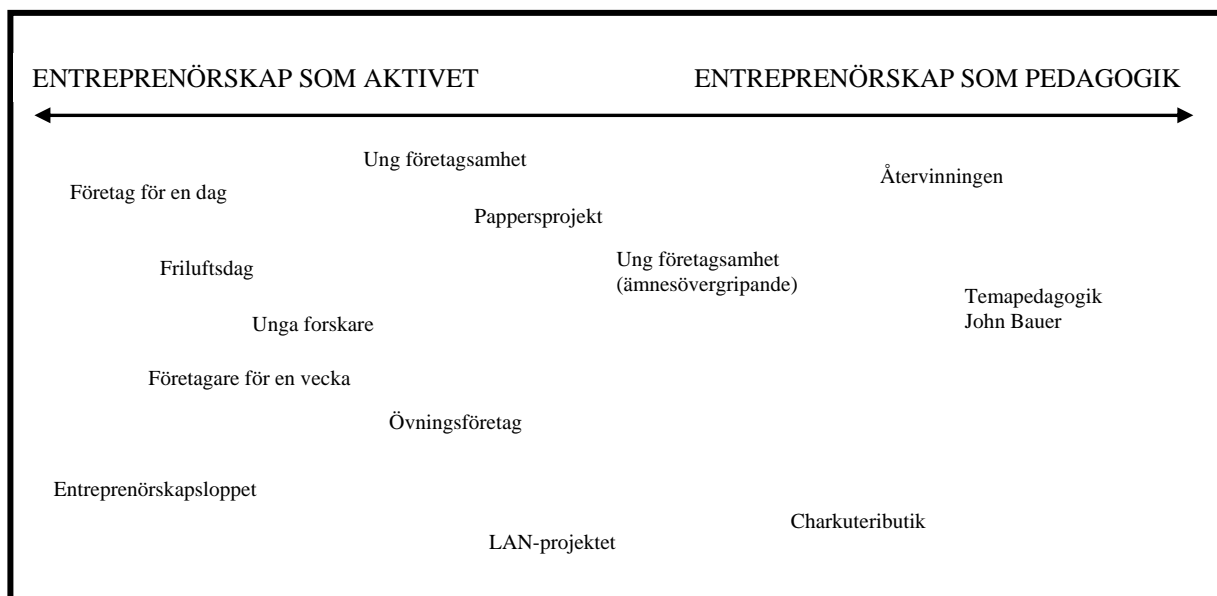
5.2.3 *Entreprenörskap som pedagogik*

Att integrera entreprenörskap som pedagogik i skolan sker på olika vis på de tillfrågade skolorna. Men det kännetecknas av en önskan om att utveckla utbildningens kvalificerade funktion i stort. Som till exempel att lärarna söker olika teman som de kan skapa förutsättningar med för ett entreprenöriellt förhållningssätt. Runt dessa teman arbetar eleverna sedan ämnesövergripande. Ett sådant tema kan vara till exempel "tsunamin i Indonesien". Detta tema kan man arbeta med i samhällskunskap, religion, engelska med mera. Det är bara fantasin som sätter stopp enligt lärarna (Berglund & Holmgren 2007:52).

Entreprenörskapsutbildningen ses om ett sätt att ge den praktiska kunskapen större betydelse i skolan värld. För många av de skolorna som börjat integrera entreprenörskap som pedagogik är gemensam planeringstid en gemensam nämnare. En annan viktig del är lärarnas egen förmåga att samarbeta och hitta lösningar på schemastrukturen. Att använda externa kontakter ses ofta centralt för att kunna genomföra temapedagogik. Denna typ av förhållningsätt kan ses som att man försöker att göra något av det man har, som till exempel det kontaktnät man har (se mer om effectuation och genomförande i kap 6.3) (Berglund & Holmgren 2007:53-60).

5.2.4 *Exempel från gymnasieskolan*

I bilden nedan visas vad som lärarna på gymnasiet berättar att de gör i skolan när de gör entreprenörskap. I bilden återfinns de två dimensionerna entreprenörskap som pedagogik och entreprenörskap som aktivitet. På följande sidor finns en beskrivning av aktiviteterna.



Figur 7 *Entreprenörskapsaktiviteter i gymnasieskolan (Berglund & Holmgren 2007:55)*

Nedan följer en mycket kort beskrivning av aktiviteterna. En utförligare beskrivning återfinns i bilaga 1.

Entreprenörskapsloppet är en inspirationsturné som genomförs på olika orter, och har som syfte att inspirera människor att tro på och våga satsa på sina affärsidéer. På en av de skolorna som var med i studien fanns det en **Charkuteributik**. Detta gav eleverna möjlighet att arbeta med hela kedjan allt från att viltet läggs ner till färdiga produkter i butiken. Att anordna en **Friluftsdag** för andra elever var en aktivitet som en av skolorna i studien uppgav. **Företag för en dag** och **Företag för en vecka** är två entreprenörsaktiviteter där eleverna får under en viss tid arbeta med ett fiktivt företag. **LAN-projektet**³ är ett projekt där elever utifrån en egen idé byggde LAN för 100 personer. Eleverna fick i detta projekt bland annat göra en budget, ordna utrustning och montera själva nätverken. **Återvinning** är en verksamhet som har för syfte att återvinna elevernas förtroende för de vuxna, samtidigt som produkter tas fram av material som är på väg att slängas. **Pappersprojektet** är ett projekt där eleverna får konstruerar en prototyp av en produkt i papper. Produkten som konstrueras ska vara möjlig att introducera på marknaden. **Temapedagogik ”John Bauer”** innebär bland annat att ämnena integreras med verkligheten och att man arbetar tematiskt och ämnesövergripande. **Unga forskare** är en aktivitet som drivs av ett förbund som har för syfte att utveckla intresset för naturvetenskap och teknik hos ungdomar. **Ung företagsamhet** är ett utbildningskoncept för bland annat gymnasieelever som vill testa att driva eget företag. Det har framkommit två sätt under studien att driva Ung företagsamhet på. Det ena sättet är att det drivs som en aktivitet och det andra sättet är att det drivs ämnesövergripande och kan då mer ses som en pedagogik. **Övningsföretag** är ett koncept som ägs av Stiftelsen Företagsam. Detta koncept innebär att hela klassen driver ett övningsföretag. Övningsföretaget består av olika avdelningar som klassen delas in i. Eleverna får sedan rotera runt på samtliga avdelningar inom företaget.

³ Local Area Network förkortat LAN är ett lokalt nätverk och ett begrepp inom datorkommunikation. (www.wikepedia.se)

6. METOD OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

I detta kapitel kommer metod och tillvägagångssätt att redovisas.

6.1 Metod

I en kvantitativ studie samlas ett stort antal fakta in i syfte att analysera dem för att finna mönster eller lagbundenheter som sedan kan antas gälla generellt. Ofta används surveyundersökningar som utförs i enkät- eller intervjuform. I en kvalitativ undersökning är huvuduppgiften att tolka och förstå de resultat som framkommer och inte att generalisera. Ett vanligt angreppssätt för kvalitativa undersökningar är intervjuer av olika slag (Stukat 2005:31-32).

Undersökningen i denna uppsats är av kvalitativ karaktär. Den innefattar sex intervjuer som är genomförda på två olika skolor i Västra Götalands län. Intervjuerna har skett med hjälp av en intervjuguide, se bilaga B. Intervjuguiden har varit vägledande för intervjun men intervjun har skett i en mer ostrukturerad form. Det innebär att vid vissa intervjuer har frågorna besvarat i en annan ordning än den som är i intervjuguiden. Enligt Stukat (2005:39) är intervjuaren i de mer ostrukturerade intervjuerna medveten om vilket ämnesområde som skall täckas in, men ställer frågorna i den ordning som situationen inbjuder. Mitt mål med intervjuerna har dock hela tiden legat klart, att få svar på samtliga frågor i intervjuguiden under intervjuens gång.

Registrering av intervjuer, särskilt vid ostrukturerade intervjuer, sker ofta med hjälp av bandspelare. Därefter brukar materialet skrivas ut i sin helhet (Stukat 2005:40). Samtliga intervjuer som utförts har spelats in. Därefter har materialet skrivits ut. Denna metod har visat sig vara tidskrävande, men väldigt bra, då jag har kunnat gå tillbaka och lyssna igenom intervjun så många gånger som jag har behövt.

Kvalitativa undersökningar kritiseras ofta för att vara alltför subjektiva. Detta eftersom materialet från undersökningarna bearbetas genom olika kvalitativa analyser där undersökarens förförståelse spelar en roll och ses som en tillgång för tolkningen (Stukat 2005:32). Undersökarens subjektivitet finns med som en faktor i alla kvalitativa undersökningar och så gör det även i denna uppsats. Det går inte att utesluta att jag med min förförståelse kan ha påverkat intervjuerna eller analysen av undersökningens resultat. Jag har dock avgränsat mig till att undersöka hur de arbetar med entreprenörskap i skolorna för att kunna hålla en någorlunda objektivitet. Jag är dock fullt medveten om att tolkningen av begreppet entreprenörskap finns med som en komplicerad faktor i denna uppsats. Vid intervjuerna har jag därför valt att ställa en inledande fråga till respondenterna om vad de anser att entreprenörskap är för något. Till denna fråga har jag inte dragit några slutsatser utan endast kopplat den till teorin. Slutsatser till svaret på denna fråga och hur det kan ha påverkat denna uppsats lämnar jag härmed till varje läsaren att avgöra.

6.2 Beskrivning av undersökningsgrupp

Respondenter på två gymnasieskolor har intervjuats. Ett kriterium för valda skolor har varit att de idag skall erbjuda de utbildningar som denna uppsats har avgränsats till att undersöka.

Dessa utbildningar är Handels- och administrationsprogrammet och Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning. Ytterligare ett kriterium har varit att de valda skolorna skall till hösten 2011 erbjuda de utbildningar som denna uppsats har avgränsats till att undersöka. Dessa utbildningar är Handels- och administrationsprogrammet och Ekonomiprogrammet. För de valda skolorna har dessutom kravet varit att en rektor, en lärare på Handels- och administrationsprogrammet och en lärare på Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning har varit villiga att delta i intervjuerna till denna uppsats. Orsaken till att två skolor har valts är för att bättre kunna jämföra de olika programmets arbete med entreprenörskap. Orsaken till att inte fler än två skolor har valts är för att uppsatsens arbete skulle bli hanterbart inom rimlig tid. Förklaringen till att även rektorn på de valda skolorna har intervjuats är för att få ytterligare en syn på arbetet med entreprenörskap på de valda programmen.

6.3 Genomförande av intervjuer

Miljön där intervjun genomförs skall vara så ostörd som möjligt och upplevas trygg för både respondenten och för intervjuaren (Stukat 2005:40). Intervjuerna till denna uppsats har skett på respondenternas hemmaplan. Vid varje intervjutillfälle har intervjuerna skett i ett från omgivningen avskilt rum. Detta har inneburit att intervjuerna har kunnat genomföras ostört.

Intervjuguiden, se bilaga B, har legat som en vägledande grund för intervjuerna och intervjuerna har tagit cirka 30 minuter att genomföra. Intervjun har börjat med att jag förklarar syftet och orsaken till intervjun. Intervjun har sedan skett i samtalsform. Därefter har fråga ett ställts som en inledande fråga om vad de anser att entreprenörskap är. Jag har dock avgränsat mig från att gå in i en djupare diskussion angående detta av den anledning som beskrevs i kapitel 6.1. Därefter har samtalet förts vidare till fråga två i intervjuguiden för att erhålla svar om hur de arbetar med entreprenörskap idag, samt frågat efter faktiska exempel på vad de då gör i klassrummet. Tredje frågan i intervjuguiden har ställts i syfte att få reda på om någon förändring i arbetet med entreprenörskap kommer att ske inför den kommande gymnasierformen hösten 2011.

6.4 Redogörelse av analysmetod

För bearbetningen och analysen av ostrukturerade intervjusvar finns det inga fasta regler. Klart är att det krävs många upprepade läsningar av intervjuutskriften. Det som respondenterna säger beskrivs och sedan grupperas deras svar på ett intressant sätt (Stukat 2005:41-42). I denna uppsats beskrivs respondenternas svar i kapitel sju. Därefter i kapitel åtta återfinns resultatredovisningen och slutsatser. I detta kapitel har respondenternas svar grupperats om på ett sådant vis som är intressant för detta arbete. Omgrupperingen av respondenternas svar redovisas i figur 8-10.

I figur 8 har respondenternas svar grupperats i rubriker som kan jämföras med figur 3 i teoridelen av denna uppsats. Rubriken "Handlar inte bara om företagande" återspeglar det faktum att entreprenörskap återfinns inom många olika discipliner, och inte bara inom disciplinen för "Företagsekonomi, finansiering, marknadsföring, strategisk ledning", vilket figur 3 visar. Andra rubriken "Handlar om personers handlingar" kan kopplas till disciplinerna "Psykologi", "Organisationsbeteende", "Företagsekonomi, finansiering, marknadsföring, strategisk ledning" och "Nätverk". Tredje rubriken "Handlar om personen" kan kopplas till disciplinerna "Psykologi", "Sociologi" och "Socialantropologi". Fjärde rubriken

”Handlar också om socialt entreprenörskap” kan kopplas till disciplinerna ”Sociologi” och ”Socialantropologi”. Femte rubriken ”Handlar om hur man praktiskt lär sig arbeta eller ett förhållningssätt” kan kopplas till disciplinerna ”Organisationsbeteende”, ”Nätverk”, ”Sociologi” och ”Socialantropologi”.

I figur 9 har respondenternas svar grupperats i rubriker som kan återfinnas i figur 2 i teoridelen av denna uppsats. Rubrikerna består av de egenskaper som respondenterna nämnde under intervjun när frågan ställdes om vad de anser att entreprenörskap är för något.

I figur 10 har respondenternas svar schematiskt grupperats efter program och årskurs för att deras verksamheter lättare skall kunna jämföras.

6.5 Diskussion av studiens tillförlitlighet

En undersöknings kvalitet avgörs av hur väl den kan besvara problemställningen och hur stor felmarginalen är. De två viktigaste begreppen vid bedömning av en undersöknings tillförlitlighet är reliabilitet och validitet. Reliabilitet är hur bra ett mätinstrument är på att mäta. Om samma resultat eller nästan samma resultat erhålls varje gång samma undersökning utförs har mätmetoden en hög reliabilitet. Validiteten brukar anges som hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta. En förutsättning för att uppnå hög validitet är att man använder ett tillräckligt bra mätinstrument och att man mäter rätt saker, det vill säga det man har för avsikt att mäta (Stukat 2005:125-128).

För att höja uppsatsens reliabilitet har källor angivits så noggrant som möjligt till allt där källor funnits. För att höja uppsatsen validiteten har valda teorier diskuterats med andra utomstående. Det kan inte uteslutas att det finns teorier som jag inte har tagit med som skulle passat mitt syfte. Det har dock varit nödvändigt att göra ett urval då det finns väldigt mycket skrivet om entreprenörskap. Urvalet har skett dels genom att jag har avgränsat mig från att gå in i en djupare diskussion angående en definition av begreppet entreprenörskap, men också dels genom att jag har fokuserat på entreprenörskap i skolan och då framförallt i gymnasieskolan.

För att höja intervjuernas reliabilitet har de eventuella frågor som uppkommit under intervjun kunnat klaras ut genom att det funnits utrymme för diskussion, eftersom intervjun har varit halv strukturerad. Avsikten har varit att följa intervjuguiden, men dock inte slaviskt för att inte störa samtalet om det skulle visa sig att respondenten naturligt svarade på frågorna i en annan ordning eller om någon förklaring till en fråga lett diskussionen i en annan ordning. Målet har dock hela tiden legat klart att få svar på samtliga frågor i intervjuguiden under intervjuns gång. Intervjuerna har även spelats in på band för att vid utskriften kunna lyssna igenom dem så många gånger som det behövs. För att höja intervjuernas validitet testade jag frågorna i min intervjuguide på två lärarkollegor innan de faktiska intervjuerna genomfördes. Detta gav mig värdefull information om vilka följdfrågor som skulle kunna behövas för att hålla samtalet vid liv.

En uppsats relaterbarhet beskriver för vem eller vilka resultaten gäller (Stukat 2005:129). Då jag i denna uppsats har avgränsat mig till att endast undersöka två skolor, medför det att relaterbarheten i arbetet har blivit lidande. Ett större urval hade lett till att mer allmängiltiga slutsatser kunnat dras. En avgränsning till de sex utförda intervjuerna har dock varit nödvändig, då omfattningen av ytterligare intervjuer hade varit svårt att hantera inom rimlig

tid. I ett försök att höja relaterbarheten i uppsatsen har jag lutat mig mot liknade studier, som presenterades i kapitel fem.

6.6 Etiska överväganden

Det grundläggande individskyddskravet kan enligt Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet beskrivas utifrån i fyra allmänna huvudkrav. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet (Vetenskapsrådet, [www](http://www.vetenskapsradet.se)).

I början av varje intervju informerades respondenterna om intervjuens syfte, tillvägagångssätt och vad den skulle användas till. Samtliga intervjuade personer har samtyckt till att resultatet från intervjun används till denna uppsats.

I presentationen av intervjuerna i denna uppsats har fiktiva namn använts. Detta har gjorts för att enskilda respondenter inte skall kunna identifieras av utomstående personer. Det kan dock inte uteslutas att personer som arbetar nära respondenterna möjligtvis kan känna igen sig i det arbetssätt som respondenten förklarar i intervjun. Men då inget känsligt material av personlig karaktär finns med i rapporten, är denna risk av mindre betydelse.

7. UTFÖRDA INTERVJUER

I detta kapitel kommer de genomförda intervjuerna att redovisas. Intervjuerna har skett på två skolor. På båda skolorna har intervjuer skett med en rektor, en undervisande lärare på Handels- och administrationsprogrammet och en undervisande lärare på Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning. Respondenterna från den ena skolan kommer att benämnas med A och respondenterna från den andra skolan kommer att benämnas B. På så vis kan man lätt förstå vilka respondenter som arbetar på samma skola. Nedan redovisas först alla intervjuer som är utförda på skola A. Därefter redovisas alla intervjuer som är utförda på skola B.

7.1 Intervju med rektor A

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Entreprenörskap är inte lika med företagande. Entreprenörskap handlar mer om personen. Det handlar om att ta saker i sina egna händer och inte vänta på order. Det förväntas många gånger idag på arbetsmarknaden att personen skall ta egna initiativ för att vara anställningsbar. Entreprenörskap handlar således om personens egen initiativförmåga. Man kan tänka sig en lärare som entreprenöriell i ett klassrum. Till exempel om läraren håller i en lektion och ser att det inte fungerar så skall läraren kunna finna en annan lösning. Läraren kanske måste prata med andra lärare och finna andra lösningar. Då är läraren entreprenöriell i sitt handlande istället för att kanske bara köra på som vanligt och så funkar ingenting. Entreprenörskap handlar således om att kreativt kunna lösa nya situationer.

Vad är det de gör när de arbetar med entreprenörskap på Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning?

På Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning har de olika projekt. Just nu driver de ett Italien-projekt i årskurs två. Projekt sker i samarbete med en italiensk skola. De har även ett stort Flytta-projekt som handlar om att eleven skall flytta hemifrån. Detta projekt är ett ämnesövergripande projekt. I årskurs tre driver nästan alla elever ett UF-företag. Eleverna på detta program är i regel välstrukturerade och kräver därmed inte lika mycket handledning som eleverna gör på en del andra program. I och med det fungerar det bra med olika projekt där eleverna får vara mer drivande. Eleverna lär sig mer av att praktiskt få göra och inte bara läsa. Naturligtvis kan de läsa om företag men att få vara med att skapa och driva ett företag ger eleverna en annan förståelse. Det finns även skolövergripande projekt där eleverna själva driver projektet. Ett exempel är FN-rollspel där elever från flera program som till exempel Samhällsprogrammet, Estetprogrammet, Restaurangprogrammet, Byggprogrammet är med och driver och anordnar FN-rollspelet. Andra sådana projekt är "Förintelsedagen i januari" och vid valår brukar ett stort projekt hållas angående valet.

Vad är det de gör när de arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet?

På Handelsprogrammet driver eleverna UF-företag i årskurs ett. Orsaken till att UF drivs i årskurs ett är att de vill tidigt börja arbeta med entreprenörskap och att arbeta i grupp. Svårigheten med detta har visat sig vara bland annat att elever inte är tillräckligt drivande utan behöver mycket handledning. En nackdel med det entreprenöriella lärandet är att det krävs mycket initiativtagande av själva eleven och det är inte alla elever som klarar av detta. En del elever klarar det utmärkt och blir sanna entreprenörer och fortsätter att driva UF-företag i alla

tre årskurser medans andra elever behöver mer handledning. Oavsett om man har en grupp drivande elever eller inte så fungerar det bra att arbeta entreprenöriellt. Skillnaden blir att mindre drivande elevgrupper kräver mer och tydligare handledning och mer närvaro än vad en mer drivande elevgrupp gör. Alternativet att man skulle gå tillbaka till katederundervisningen är inte att eftersträva. Lärarledd undervisning är inte detsamma som katederundervisning, vilket ibland kan felaktigt uppfattas så i en diskussion, utan kan även vara undervisning via handledning. Handledning kan däremot se olika ut.

Kommer de att förändra hur de arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Man kommer att se en större skillnad mellan programmen där det teoretiska programmet blir mer teoretiskt och det praktiska programmet blir praktiskt. Jag skulle vilja se mer ämnesövergripande undervisning. Samtidigt är det viktigt att se till att eleverna uppnår sina mål i alla ämnen. Den ämnesövergripande undervisningen skall således inte ske på bekostnad av att vissa ämnen måste stå tillbaka. Där kursmålen samverkar kan man driva gemensamma projekt över olika ämne. Ytterligare en skillnad mellan programmen är examensarbetet. Examensarbetet är inte likt det projektarbetet som finns idag. Examensarbetet på ekonomiprogrammet skall vara ett litet forskningsprojekt och det är givetvis en sorts entreprenörskap i det. Medan examensarbetet på handelsprogrammet skall vara ett praktiskt arbete. Det ser alltså väldigt olika ut.

7.2 Intervju med handelslärare A

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Entreprenörskap är ett sätt "Hur man lär sig arbeta praktiskt". Att väcka elevers nyfikenhet genom att ge dem verktyg så de kan nå sina mål. För att sedan låta de finna sina egen väg och sina egna arbetsmetoder för att nå sitt mål och så bra resultat som möjligt. Det handlar om att få igång drivkraften inom varje människa. Alla människor har en drivkraft. Många elever har inte lärt sig utnyttja sin drivkraft. Istället är de vana vid att de har bli matade med instruktioner genom livet. Som till exempel "här har du en uppgift och du skall gå från steg ett till tio". Detta istället för att tala om att här är ett mål dit ni är på väg, och här finns en låda med verktyg. Ni kan använd verktygen för att nå era mål. Det är alltså varje elevs egen drivkraft som är tanken bakom det entreprenöriella.

Vad är det ni gör när ni arbetar med entreprenörskap?

Ung företagsamhet passar bra för ett entreprenöriellt upplägg och vi arbetar helt och hållet entreprenöriellt när gäller UF. I UF-konceptet i sig finns det ett "entreprenöriellt tänk", men vi går ännu längre och ger eleverna ännu mer frihet. Vi håller bara korta genomgångar sedan får eleverna själva arbeta med att finna sina egna lösningar. Eleverna driver sina UF-företag i årskurs ett. Detta innebär att mycket av det entreprenöriella arbetet ligger i årskurs ett. Tanken med detta är att eleverna skall känna att det händer något och att det är ett skarpt läge. Vi vill även sjösätta det entreprenöriella arbetssättet så tidigt som möjligt och få eleverna att tänka i dessa banor. Dessutom vill vi att eleverna tidig skall lära sig att se möjligheter och inte fokusera på negativa saker. Nackdelen med att diva UF-företagen så tidigt som i årskurs ett är att eleverna ibland har känt att de "spelar lite i en annan liga" än vad andra UF-företagare gör, eftersom de flesta äldre. De har inte med sig lika mycket förkunskaper, utan måste istället finna kunskaperna under resans gång.

Vad det gäller det entreprenöriella arbetet, är vår tanke att arbeta mycket entreprenöriellt i årskurs ett för att sedan arbeta mer traditionella i årskurs två. Förklaring till detta upplägg är

lite av en självbevaringsdrift, både för lärare och för elever, eftersom det tar väldigt mycket kraft att arbeta entreprenöriellt och att hela tiden vara drivande. I årskurs tre ges eleverna sedan möjlighet att väja att återgå till det entreprenöriella arbetssättet genom att driva ett nytt UF-företag. Flera elever i år har valt att göra detta och driver då ett UF-företag som projektarbete. De känner att ”nu skall vi visa alla att vi kan göra detta lika bra som alla andra”. Trots att det var blandat resultat från årskurs ett så har de fått med sig många erfarenheter som de kanske inte annars skulle ha fått.

Att driva undervisningen efter ett entreprenöriellt upplägg är inte enkelt. För att det skall bli riktigt bra kvävs det att man har en någorlunda homogen elevgrupp och att lärarna brinner för detta sätt att arbeta. Dessutom behöver man få eleverna att ”köpa själva idén”. För många är det ett nytt sätt att tänka och ett nytt sätt att lära sig på. Dessutom behövs det att lärare runt omkring anammar och förstår detta sätt att arbeta eftersom det är en hel del arbete i projektet som ibland kan gå ut över annat. Detta har tyvärr inte alltid fungerat. Eleverna har inte alltid ”köpt idén”. Det är svårt att vänja bort elever vid den ”ärvda hjälplösheten” av att ”jag kan inte” eller ”oj, vad jobbigt det här är”. För de elever som anammar detta sätt att arbeta och finner sin egen drivkraft växer verkligen, och för de som inte gör det blir det tufft eftersom de kanske fortfarande förväntar sig instruktioner. Dessutom är det lätt för eleverna att halka in på sådant som de inte skall syssla med som till exempel Youtube och Facebook med mera. Detta är ett beteende som tar tid att träna bort och lära sig att hitta ett fokus på det man verkligen skall göra. Grundtanken med entreprenöriellt lärande är jättebra men drivkraften kanske inte alltid är så synlig hos alla människor. Dessutom kan ta lite tid för vissa elever eftersom alla människor mognar olika snabbt. För de elever som fortfarande förväntar sig instruktioner försöker vi i många fall vänta ut dem lite grann. Att låta dem sitta och vara passiva ett tag för att de själva så småningom skall inse att ”det här duger inte”. Detta i sig är också en träning eftersom man arbetar i grupp och alla har ett stort ansvar i gruppen. Eleverna hamnar då ofta i konflikt och måste lära sig att samarbeta i gruppen. När eleverna har gått igenom sitt UF år i årskurs ett, har de oftast mer förståelse för de olikheter som finns i klassen. De kan också lättare se de samordningsfördelar som finns och lära sig av sina misstag.

Kommer ni att förändra hur ni arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Vi har funderingar på att ha kontakt med fadderföretag i årskurs ett, men detta är inte klart utan fortfarande under planering. Det händer mycket just nu och det är mycket tankar och idéer och vi vet inte hur det kommer att se ut framöver. Vad det gäller Ung företagsamhet så kommer det att drivas i årskurs tre istället som det tidigare har gjorts. Orsaken till att vi kommer att flytta UF till årskurs tre är dels att eleverna är mer mogna att ta det ansvaret och dels att det är mer praktiskt med tanke på att de behöver transporter. I årskurs tre är det oftast så att en hel del elever har körkort, vilket de inte har i årskurs ett. Dessutom kommer vi att kunna förbereda eleverna på det entreprenöriella arbetssättet innan de startar ett UF-företag, då vi kommer att arbeta med olika kortare projekt i årskurs ett och två för att träna in detta sätt att arbeta på. Rent åldersmässigt kommer eleverna då att vara på samma nivå som de flesta andra UF-företagare och detta tror vi kan mentalt stärka dem.

7.3 Intervju med ekonomilärare A

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Entreprenörskap är kreativitet, förmåga att se lösningar, att ha mycket idéer och att kunna genomföra dem. En viktig del i begreppet entreprenörskap är att kunna få saker utförda. Att

man inte bara hittar på en massa idéer, utan ser verkligen till att genomföra dem också. En del av entreprenörskap förknippas ofta med företagande. På så vis att det blir ett företag av det man utför och att man på något sätt kan försörja sig med hjälp av sitt entreprenörskap. I ett samhällsperspektiv kan man se det som att man hjälper till att försörja vårt gemensamma samhälle. Entreprenören är själva personen och entreprenörskap är när den personen omsätter idéer till praktisk handling.

Vad är det ni gör när ni arbetar med entreprenörskap?

Vi arbetar med entreprenörskap i projekt med en gång i årskurs två, då de börjar på denna inriktning, för att förbereda eleverna inför årskurs tre då de skall arbeta mycket med entreprenörskap. I projekten som ofta är ämnesövergripande tränas de i entreprenörskap genom att de får lösa problem och lära sig att utnyttja sitt reella tänkande. Efter hand som de blir bekanta med ämnet och vana detta arbetssätt, är de även med att formulera själva problemen.

I årskurs två börjar vi med att inleda med ett lite större avsnitt med teorier och föreläsningar så att de får en grund att stå på. Sen utgår ett problem eller den uppgiften från den grunden. Eftersom problemet kommer så direkt efter föreläsningarna, knyter de snabbt sina lösningar till de teorierna och spånar vidare utifrån dem. De arbetar i grupp och det går väldigt fort tills det att de leta efter sina egna kreativa lösningar. Det går även ganska fort tills de börjar ta sig utanför skolan och försöker finna sina lösningar och idéer i samhället. De har ofta teorierna som förebilder och se hur de arbetar. Ibland ge vi dem ledtrådar, men för det mesta kommer de på sina lösningar själv. Vi uppmuntrar dem ofta att berätta för varandra. På så vis ger de varandra massor av idéer på hur man kan finna lösningar.

I årskurs två arbetar eleverna med projekten ”Starta ett fiktivt företag”, ”Koll på Cashen” och ett marknadsföringsprojekt i samarbete med Italien. Projektet ”Starta ett fiktivt företag” är ett projekt som består av flera olika delar. Eleverna får först genom teorin lära sig ett moment som till exempel vilka företagsformer som finns och vad en affärsidé är. Sedan får de i sina grupper till uppgift att starta ett företag. De skall komma på en affärsidé och tala om vilken företagsform de vill ha. Därefter blir det en ny teoretisk genomgång som de sedan skall arbeta vidare med i sina företag med sina egna lösningar och sina vinklingar. På detta vis fortlöper projektet att varva teori lite mer praktik. ”Koll på Cashen” är ett ämnesövergripande projekt om privatekonomi. I de projektet skall eleverna vara ekonomicoacher åt en privatperson som rör ihop sin ekonomi och hamnat i en krissituation. Eleverna arbetar i grupp. Entreprenörskapet i detta är att finna en lösning till privatpersonens bekymmersamma situation. I detta projekt hålls inte i lika stor utsträckning några föreläsningar utan eleverna släpps mer fria. Till de teoridelar där vi vet att det är svårt kan vi hjälpa dem med någon gästföreläsare. Marknadsföringsprojektet i samarbete med Italien är det ett ämnesövergripande projekt. Här sker all skriftlig och muntlig kommunikation är på engelska, då vi samarbetar med ekonomi-programmet på en skola i Italiensk skola. Eleverna skall marknadsföra och lanserar en italiensk produkt här i Sverige. Kortare genomgångar sker men eleverna är vid det här laget vana vid att själva ställa problem och hitta lösningar. I början av detta projekt får eleverna göra en projektplan som även skall innehålla en tidsplan. Ett par gånger under projektets gång får de redovisa för övriga klassen vad de gör i sina projektgrupper.

I årskurs får eleverna välja tre driver eleverna UF-företag. Vi börjar redan på våren slutet av årskurs två då företagen bildas. Det gör vi dels för att de skall ha sommaren på sig att fundera över sina idéer och dels för att teorierna skall kunna vara med dem lite som handledare och förebilder i startprocessen. När de arbetar med sina företag under årskurs tre försöker vi

genom handledning höja svårighetsgraden genom att ställa utmanande frågor. Det är viktigt som handledare att även kunna utmana eleverna så de kan nå längre i sitt arbete. Eftersom eleverna driver sina företag på riktigt med riktiga pengar, bestämmer de också allting själva. Som lärare går man endast in om man ser att det behövs handledning eller uppbackning av något slag. Alla ekonomiska fördjupningskurser och svenskan är inblandade och även ibland engelskan. Under hela UF-året arbetar eleverna som entreprenörer i deras företag. Vi lärare har endast en handledande roll.

Kommer ni att förändra hur ni arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Vi har hittills inte arbetat så mycket med det. Det som är bestämt är att vi både vet och vill att entreprenörskap skall präglade programmet. Men i vilken form är inte färdigt. Eleverna skall ges möjlighet att driver egna företag och det kommer att vara en del ämnesövergripande projekt. Ekonomiprogrammet kommer troligen också att präglas av ett mer vetenskapligt förhållnings-sätt. Men det är arbete som pågår just nu och är således inte klart.

7.4 Intervju med rektor B

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Den klassiska tolkningen av entreprenörskap är oftast att starta eget, bli självförsörjande, hitta nya affärsidéer, utvecklingsprojekt. Om man tittar på den traditionella synen på entreprenörskap så det finns ett stort intresse hos eleverna att läsa företagsekonomi, affärsjuridik, och organisation och ledarskap på deras valbara kurser från flera olika program. Men jag tänker inte bara på företagande utan har en bredare definition som inkluderar att ta hand om sig själv. Entreprenörskap hänger ihop med personens självförtroende. En persons förmåga att i en situation handla utifrån egen kraft och inte väntar på att någon annan skall komma och ge instruktioner. Det vill säga en person som inte bara är ett offer för omvärlden utan har också, planerar, tänker och handlar utifrån sig själva.

Vad är det de gör när de arbetar med entreprenörskap på Samhällsprogrammet's ekonomiska inriktning?

De arbetar mycket med projektarbete. På Samhällsprogrammet's ekonomiska inriktning har de bra stuns i sina projektarbeten som handlar mycket om att kunna leda sig själv, att ha initiativförmåga, att inte vara passiva offer och vänta in omgivningen. De driver schema-brytande projekt i varje årskurs det gör alla utbildningar på skolan. I dessa projekt är flera olika ämnen och lärare inblandade. Ett exempel är hälsoprojektet i årskurs ett. Där medverkar ämnena idrott, naturkunskap, samhällskunskap och svenska. Ytterligare exempel på entreprenörskaps aktiviteter är de skolövergripande temana som till exempel "Mänskliga rättighets dagar", "FN-rollspel" och "Kärleksdagar". På programmet finns det även en hel del elever som går specifika UF-kurser. Vi försöker styra in eleverna till mångt och mycket att välja UF, men det är inte obligatoriskt. På skolan finns det även övergripande mål så som att arbeta med "social kompetens" och "att lära att lära". Några bra verktyg för eleverna att ta med sig fram i framtiden. Sedan har skolan även kontakt med näringslivet. Här har vi under de senaste åren haft två lärare som har haft till uppgift att knyta den kontakten ännu närmare skolan, och i detta arbete lagt upp en databas med kontaktpersoner. Detta är lite övergripande för skolan och lite rent praktiskt hur det går till ute på Samhällsprogrammet's ekonomiska inriktning.

Vad är det de gör när de arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet?

Dom arbetar väldigt likt Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning. De har också schema-brytande projekt. Alla program på skolan har det mer eller mindre. En skillnad finns det dock och det är att på Handelsprogrammet kör samtliga elever UF.

Kommer de att förändra hur de arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Vi har börjat se över detta men vi har inte påbörjat vårt arbete med detta. Vi kommer att ha planeringsdagar under våren. Där kommer vi att besluta om det till exempel skall bli obligatoriskt för alla våra elever att ha ett UF-företag. Vi kommer även att lägga rätt mycket krut på entreprenörskap på examensarbetet. Det ligger i själva idén med examensarbetet. Vad det gäller kommande projektarbete så kommer vi att lägga alla kursplaner och ämnesplaner bredvid varandra och klippa sönder alltihopa och så lägga det i kluster och se var vi hittar olika naturliga beröringspunkter. Därefter kommer vi att sätta x antal projekt per läsår. Förmodligen kommer vi nog bara arbeta med årskurs ett nu. Det kanske blir ett stort eller två mindre projekt per termin där vi bryter schemat och jobbar tematiskt och ämnesövergripande.

7.5 Intervju med handelslärare B

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Det har ändrat sig över tiden. Nu kan man säga att entreprenörskap är en drivkraft att kunna ta sig an olika saker. Man är som person är lite driftig, nyskapande och innovativ och att projektet man driver också är det. Om du till exempel skall vara en entreprenör så skall du vara driven. Det behöver inte bara handla om pengar eller företagande utan kan även handla om sociala entreprenörskapet. Socialt entreprenörskap handlar om att man driver projekt, eller arbetar entreprenöriellt, av en annan anledning än att tjäna pengar. Naturligtvis gör man dels för egen tillfredsställelse, men även för andras. Man lägger således ett engagemang för en mängd andra människor. Entreprenörskap är att klara av sådana situationer där man behöver driva någonting framåt.

Vad är det ni gör när ni arbetar med entreprenörskap?

Vi arbetar mycket ämnesövergripande med ungefär 3 olika projekt per år. I årskurs ett har vi projekten "Min butik", "Företaget" och "Arbetsmarknaden". I "Min butik" arbetar eleverna enskilt. I detta projekt skall eleverna starta upp en egen butik och för att få inspiration för detta kan de gå ut och se hur olika butiker ser ut. De lär sig om handeln, olika begrepp och lite lagar. Projektet "Företaget" är ett mer teoretiskt projekt. I projektet "Arbetsmarknaden" skall eleverna utföra anställningsintervjuer. De får skriva ett personligt brev och en CV. En elev intervjuar en annan elev och en tredje elev får var med och lyssna. Under detta projekt kommer det en person från Manpower och en från Stenas HR avdelning till skolan. De personliga breven använder de sedan när de söker praktikplats.

I årskurs två arbetar eleverna med projekten "Produkten", "Miljöhotellet" och "Makt och demokrati". I projektet "Produkten" skall eleverna i grupp utarbeta en produkt. Eleverna får själva driva hela projektet med ganska stor frihet. Detta projekt är som en liten övning inför UF som kommer i årskurs tre. Eleverna arbetar schemabrytande med detta i två veckor. "Miljöhotellet" är ett projekt som har sin grund i naturkunskapen men även andra ämnen är inblandade så som Näthandel och Turism. Eleverna får göra ett studiebesök och de skall skapa en hemsida för ett hotell. "Makt och demokrati" är ett litet projekt med Svenska och

Samhällskunskapen och i projektet ”Europa” studerar eleverna ett företag i Sverige som har etablerat sig utomlands.

I årskurs tre driver eleverna UF-företag. Vi börjar redan i årskurs ett att locka med detta då detta projekt knyter ihop Handelsprogrammet. Mycket av det som de tidigare har lärt sig kommer åter i UF-företagen, så Handelsprogrammets stomme är väldigt mycket Ung Företagsamhet. Eleverna får i årskurs ett och två lyssna på när eleverna i årskurs tre redovisar vad de har gjort i sina UF-företag. I årskurs två kommer det en representant från UF-kontoret hit till eleverna och berättar om UF. I årskurs tre startar de sina egna UF-företag. De får själv välja vem de skall arbeta med och poster de skall ha i företaget. De får finna sin egen produkt och sina egna rådgivare. De arbetar fritt men lärarna finns hela tiden där och backar upp och ”pushar” dem. När allt fungerar bra så är lärarna ofta lite arbetslösa under tiden de arbetar förutom när de har genomgångar. Genomgångarna består av det som eleverna måste lära sig under arbetets gång, så som bokföring, hur man skriver en årsredovisning och en affärsplan med mera. Genomgångarna skall ge dem kunskapen att utföra alla momenten, men sedan får de själv lösa hur de faktiskt skall göra i sina UF-företag.

I alla våra projekt försöker vi ha olika arbetsformer och olika redovisningssätt. I själva projekten i årskurs ett och två är det inte så mycket entreprenörskap då eleverna får för mycket förutsättningar och blir för mycket styrda, förutom i projektet ”Produkten”. Men de blir i dessa projekt hela tiden tränade i ett tänkt och i arbetssättet så som att kunna ta tag i saker, ta eget ansvar, kunna greppa situationen och att driva något framåt. Denna träning ger dem en bra förutsättning inför årskurs tre då de verkligen arbetar med entreprenörskap i sina UF-företag. Då är det meningen att de skall vara så tränade så de klarar av det mesta på egen hand.

Kommer ni att förändra hur ni arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Vi har inte arbetat klart inför hösten. Vi håller på att se över vad kurserna skall innehålla. Men vi har bestämt att vi kommer att fortsätta att arbeta med Ung Företagsamhet i årskurs tre. Men sedan om det blir i samband med gymnasiearbetet är inte bestämt. Vi har även funderat på att köra gymnasiearbete och APL ihop, men detta är inte heller klart. Entreprenörskap kan ibland uppfattas lite flummigt. Det kan vara så mycket. Men på Handelsprogrammet är det just det här med Ung Företagsamhet och det kommer vi att ha kvar.

7.6 Intervju med ekonomilärare B

Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Entreprenörskap kan vara flera saker. Det klassiska är att man tänker på egenföretagare och att man skall lära sig att driva ett företag. Men entreprenörskap handlar mer om ett förhållningssätt. Det handlar inte bara om starta företag utan det handlar om att bli företagsam. Att man som person skall lära sig att ta initiativ, lära sig samarbeta, lära sig ledarskap och förhoppningsvis att man skall få lite bättre självförtroende. Det kan också till exempel handla om socialt entreprenörskap. Socialt entreprenörskap är när man driver någonting av en annan anledning än vinstsyfte. Till exempel när en naturvetare som arbetar med att rädda sjöar från försurning. Det är också entreprenörskap. Entreprenörskap behöver således inte bara vara förknippas med företag även om det är det klassiska. Entreprenörskap innebär att våga göra saker och våga tänka lite nytt och var företagsam. Att man inte sitter och väntar på instruktioner utan att man lär sig klarar av att lösa en den situationen som man hamnar. Att man kan se lösningar och inte bara ger upp.

Vad är det ni gör när ni arbetar med entreprenörskap?

Så fort eleverna arbetar i projekt, så kan man säga att det blir en form av entreprenörskap. Entreprenörskap är inte bara arbete med företag. Det kan vara socialt entreprenörskap eller vad som helst egentligen. Eleverna driver olika projekt i alla årskurser men om det är entreprenörskap eller inte beror på vad man lägger i begreppet.

I årskurs ett arbetar eleverna med ett ämnesövergripande projekt som heter ”Hållbar utveckling”. I detta projekt är bland annat ämnena geografi, samhällskunskap och naturkunskap med. Ytterligare ett projekt i årskurs ett är ett ”Släkt-projekt”. Även detta är ett ämnesövergripande projekt. Om det är entreprenörskap i dessa projekt och i så fall hur mycket får jag låta vara osagt då jag inte varit med i detta arbete. Eleverna väljer inriktning först i årskurs två och de är då de kommer hit till Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning.

I årskurs två driver eleverna ett projekt som kallas ”Hälso-projektet” inom ämnena Idrott, Naturkunskap, Samhällskunskap och Engelska. I detta finns det en form av entreprenörskap, om man ser att en del av entreprenörskap är att man driver projekt.

Rent praktiskt kommer entreprenörskapet mest in när eleverna arbetar med Ung Företagsamhet. De kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet på kurser inom sitt individuella val i årskurs två eller årskurs tre. Det är idag inte obligatoriskt för eleverna att starta och driva UF-företag. Tidigare år har vi även haft Ung Företagsamhet i årskurs två i kursen Företagsekonomi B, eftersom eleverna då hade önskemål om detta. Men numera ligger det inom det individuella valet. På det individuella valet är Ung Företagsamhet lagt i kursen Småföretagande B. På denna kurs finns även elever från andra program med. Samarbete sker även med andra kurser som till exempel Information och Lay-out och Svenska. Eleverna arbetar mycket självständigt i sina UF-företag. De får själva bestämma bland annat vilka medlemmar företaget skall ha, vilka roller de skall ha i företaget och vilken verksamhet som företaget skall bedriva. Idealiskt är om eleverna väljer grupper efter den idé som man ”tänder på” därför hålls en liten brainstorming på idéer i början av arbetet. En del elever vågar inte riktigt släppa sina kompisar medans en del andra hoppar kanske in i en grupp där de inte känner någon. Lärarna finns till hands under arbetets gång och handleder om det behövs eller om det är något som inte fungerar.

Kommer ni att förändra hur ni arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

Vi har än så länge bara arbetat övergripande med detta. Vi väntar fortfarande på information om vilka kurser som behövs för olika behörigheter och vilka kurser som kommer att ge meritpoäng. Några saker är dock bestämda. Eleverna kommer att läsa både Företagsekonomi 1 och Juridik 1 i årskurs ett. På så vis blir de förberedda för båda inriktningarna, Ekonomi och Juridik. Dessutom får eleverna mer insikt om vad de båda ämnena innebär och kan på så vis lättare ta reda på vilken inriktning de vill läsa i årskurs två och tre. De elever som väljer att läsa den ekonomiska inriktningen skall läsa kursen Entreprenörskap och Företagande. I denna kurs kommer eleverna att få arbeta med entreprenörskap i UF-företag. Det är ännu inte bestämt om UF skall beröra fler kurser än denna. För de elever som väljer den Juridiska inriktningen för årskurs två och tre är det ännu inte bestämt om det kommer att kunna väljas att läsa kursen Entreprenörskap och Företagande eller om de skall ha UF. Vidare har vi diskuterat om vi skall lägga in praktik på de nya Ekonomiprogrammet. Detta eftersom det står i examensmålen att ”alla elever ska pröva företagande eller något liknade”. Man kan tolka detta i examensmålen, som att om man har UF eller praktik i utbildningen så har man klarat av det målet. Vi kommer att arbeta vidare med det nya programmet under våra studiedagar i maj.

8. SLUTDISKUSSION

I detta kapitel kommer en jämförelse av svaren i intervjuerna att redovisas. Till detta har kopplingar dragits till teorin som presenterades i kapitel 2-5. I slutet av detta kapitel presenteras uppsatsen slutsatser. I denna del återfinns svaret på uppsatsens syfte.

8.1 Vad är entreprenörskap för respondenterna

Till denna inledande fråga som ställdes vid intervjuerna, kommer endast en jämförelse av svaren att presenteras och inga slutsatser att dras. Detta eftersom det inte har varit uppsatsen syfte att gå djupare in på definitionen av begreppet entreprenörskap. Syftet har istället varit att jämföra hur de arbetar med entreprenörskap på de valda gymnasieprogrammen. Trots detta kan det vara av intresse att veta vad respondenterna har för uppfattning om vad entreprenörskap är för att förstå svaren. I figuren nedan kan man bland annat se att respondenterna är överens om att entreprenörskap inte bara handlar om företagande och att entreprenörskap handlar om personers handlingar.

Respondenternas svar kan kännas igen om man jämför med figur 3, Sammanfattning av entreprenörskapsforskningen, i kapitel 2.4 som handlar om entreprenörskapets multidisciplinära karaktär.

	Rektor A	Handelslärare A	Ekonomilärare A	Rektor B	Handelslärare B	Ekonomilärare B
Handlar inte bara om företagande	X	X	X	X	X	X
Handlar om personers handlingar	X	X	X	X	X	X
Handlar om personen	X			X		
Handlar också om socialt entreprenörskap					X	X
Handlar om hur man praktiskt lär sig arbeta eller ett förhållningssätt		X				X

Figur 8 *Entreprenörskap enligt respondenterna*

I figuren på nästa sida visas vilka egenskaper som kom upp under intervjun när frågan ställdes om vad de anser att entreprenörskap är för något. Nästan alla egenskaper som respondenterna uppgav kan återfinnas i figur 2, Kännetecknen på entreprenören, i kapitel 2.3 som handlar om Entreprenörskap och beteende- och samhällsvetenskap. I figuren kan man bland annat se att

respondenterna är överens om egenskaperna egen drivkraft/få saker utförda/lösa situationer och ta initiativ.

	Rektor A	Handelslärare A	Ekonomilärare A	Rektor B	Handelslärare B	Ekonomilärare B
Egen drivkraft/ få saker utförda/ lösa situationer	X	X	X	X	X	X
Ta initiativ	X	X	X	X	X	X
Kreativ/ innovativ/ nyskapande/ ha idéer/	X		X	X	X	X
Se lösningar	X	X	X	X		X
Självförtroende				X		X
Samarbeta						X
Ledarskap						X
Nyfikenhet		X				
Risktagande						X
Målinriktad/ resultatorienterad		X				

Figur 9 Vilka egenskaper nämns i intervjuerna

I figur 4, Entreprenörskapets kärna i skolan, i kapitel 3.2 som handlar om skolverkets kunskapsöversikt om entreprenörskap kan man läsa om egenskaperna kreativ, innovativ, nytänkande, aktiv och initiativrik med mera. Alla dessa egenskaper kommer upp under intervjuerna. Efter figur 4 på samma sida återfinns det som skolverket skriver om entreprenörskap. De skriver bland annat att entreprenörskap handlar om att utveckla nya idéer och att entreprenörskap i skolan handlar inte bara om kunskaper i företagande. Även detta kom upp under intervjuerna.

8.2 Jämförelse mellan de två programmen om hur de arbetar med entreprenörskap

På nästa sida visas en schematisk sammanställning av hur de tillfrågade gymnasieprogrammen arbetar med entreprenörskap. Där kan man bland annat se att alla programmen arbetar med Ung företagsamhet när de arbetar med entreprenörskap. Det är dock inte alla elever på samtliga program som väljer att arbeta med Ung Företagsamhet. På Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning är Ung företagsamhet inte obligatoriskt även om de flesta elever tycks välja detta. Att samliga undersökta program arbetar med någon form av elevföretag stämmer bra överens med undersökningen som återgavs i kapitel 5.4 där man kom fram till att 80 % av de tillfrågade gymnasieskolorna arbetade med elevföretag när de beskrev vad de arbetade med inom begreppet entreprenörskap. Vidare skriver Holmgren (2007) att karaktäristiskt för entreprenörskap på gymnasienivå är att denna utbildning domineras av Ung Företagsamhet. Dessutom är det vanligaste är att UF-företagen kopplas till årskurs tre. Vilket även de tillfrågade programmen i denna studie gör.

	Årskurs ett	Årskurs två	Årskurs tre
Handels- och administrationsprogrammet på skola A	Alla elever arbetar med Ung Företagsamhet men går steget längre och ger eleverna ännu mer frihet. Undervisning sker genom korta genomgångar. Eleverna får sedan finna sina egna lösningar.	Eleverna kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet igen. Få elever gör det.	Eleverna kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet igen. Flera elever gör det.
Handels- och administrationsprogrammet på skola B	Ämnesövergripande projekt. Är inte så mycket entreprenörskap i själva projekten. Men de blir i dessa projekt tränade i att ta tag i saker, ta ansvar, greppa situationen och driva något framåt. Representeranter från näringslivet kommer till skolan.	Ämnesövergripande projekt likt de som är i årskurs ett. Eleverna gör ett studiebesök. Ett ämnesövergripande projekt där eleverna arbetar med entreprenörskap och får själv driva projektet med ganska stor frihet. En övning inför UF i årskurs tre.	Alla elever arbetar med Ung Företagsamhet. Undervisning sker genom korta genomgångar. Eleverna får sedan finna sina egna lösningar.
Samhällsprogrammet ekonomiska inriktning på skola A		Arbetar med entreprenörskap i projekt som ofta är ämnesövergripande. Eleverna tränas att lösa problem och att utnyttja sitt tänkande. Genomgång av teori sedan får eleverna finna egna lösningar. Finner även lösningar i samhället utanför skolan. Gästföreläsare från näringslivet kommer till skolan. Detta förbereder eleverna inför årskurs tre.	Eleverna kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet. Lärarna finns till hands och handleder under arbetets gång om det behövs. Läraren försöker även genom handledning att höja svårighetsgraden genom att ställa utmanande frågor.
Samhällsprogrammet ekonomiska inriktning på skola B		Arbetar med ämnesövergripande projekt. I detta finns det entreprenörskap genom att eleverna är drivande. Eleverna kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet. Lärarna finns till hands och handleder under arbetets gång om det behövs.	Eleverna kan välja att arbeta med Ung Företagsamhet. Lärarna finns till hands och handleder under arbetets gång om det behövs.

Figur 10 Jämförelse "hur programmen arbetar med entreprenörskap".

Ung Företagsamhet är således det sättet som alla fyra programmen uppger att de arbetar med när de arbetar med entreprenörskap. Handels- och administrationsprogrammet utmärker sig lite i detta avseende då de börjar med UF för alla elever redan i årskurs ett och att de erbjuder det som val i de följande två årskurserna. Även Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning på skola B utmärker sig lite i det avseende att eleverna kan välja Ung företagsamhet både i årskurs två och tre. Tre av fyra program arbetar med ämnesövergripande projekt där det finns inslag av entreprenörskap. Två av programmen, Handels- och administrationsprogrammet B och Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning A, gör detta uttryckligen för att träna, öva och förbereda eleverna inför årskurs tre och entreprenörskapsarbetet med sina UF-företag.

Att i utbildningen driva UF-företag är likt aktiviteten ”Läran för entreprenörskap”, se figur 5, Nivåer inom elevaktivt lärande, i kapitel 4.1 som handlar om Lära för, genom eller om entreprenörskap. Dessutom nämner flera av de intervjuade (se kapitel 7) att eleverna får berätta för varandra eller andra årskurser om vad de gör eller vad de har lärt sig. Detta skulle då enligt figur 6, Lärandets behållning, i kapitel 4.1 visa på att kunskapsbehållningen för eleverna ökar. Utbildning genom olika ämnesövergripande projekt är likt aktiviteten ”Läran genom entreprenörskap”, se även här figur 5 i kapitel 4.1. Eleverna får då träna många av sina entreprenörsfärdigheter genom att starta och driva projekt, likt de projekt som framkom under intervjuerna.

Under intervjuerna uttryckte de intervjuade att de arbetade på ett vis som kan jämföras med det som Sarasvathy (2001) beskriver att man förhåller sig till sin omvärld enligt idén om ”genomförande”, se kapitel 4.2 Entreprenörskap ett förhållningssätt. Om man intar detta förhållningssätt i utbildningen, handlar utbildningen mer om att lära sig att göra något av det man redan har. På tre av de intervjuade skolorna kan man se det som att de har detta förhållningssätt när eleverna får korta teorigenomgångar, och med det som de lär sig där och allt annat som de har med sig i sin ryggsäck från tidigare erfarenheter, får eleverna själv finna sina egna lösningar i sina projekt eller UF-företag. Lärarna finns med som stöttande och ibland utmanande handledare. Det finns alltså inget färdigt recept att följa för eleverna, som det skulle inneburi om man antog ett förhållningssätt till omvärlden likt det som Sarasvathy (2001) beskriver som orsakssamband.

I nedanstående figur har svaren sammanfattats till frågan om de kommer att ske några förändringar i hur de arbetar med entreprenörskap inför gymnasiereformen hösten 2011. Samtliga intervjuade program sade sig inte vara klara med arbetet då intervjuerna hölls. Trots detta säger intervjuade på samtliga program att någon form av elevföretagsverksamhet kommer det att finnas på programmen. Handels- och administrationsprogrammet på skola A har beslutat att de skall lägga Ung Företagsamhet i årskurs tre, vilket gör att det då kommer att ske i samma årskurs som det gör på de andra intervjuade programmen.

I övrigt är det väldigt olika funderingar på gång. På Handels- och administrationsprogrammet finns det tankar om fadderföretag, praktiskt gymnasiearbete och att ha gymnasiearbetet tillsammans med elevernas praktik (APL). På det blivande Ekonomiprogrammet finns det på skola B funderingar om att införa praktik vilket skulle ge programmet en mer praktisk präglning, medans det på skola A finns funderingar om att det kommer att präglas av ett mer vetenskapligt förhållningssätt. Arbetet inför GY11 är således inte färdigt och det kommer säkert att ske flera förändringar under arbetets gång.

Handels- och administrationsprogrammet på skola A	Arbetet med GY 11 är inte klart de har funderingar på att arbeta med fadderföretag i årskurs ett. Ung företagsamhet kommer att drivas i årskurs tre. Då kommer eleverna kunna tränas i att arbeta med entreprenörskap, genom att arbeta med olika kortare projekt, även ämnesövergripande, i årskurs ett och två innan de startar UF-företag. Gymnasiearbetet kommer att vara ett mer praktiskt arbete.
Handels- och administrationsprogrammet på skola B	Arbetet med GY 11 är inte klart men de kommer att fortsätta med Ung Företagsamhet i årskurs tre. De har även funderingar på att ha gymnasiearbetet ihop med elevernas APL.
Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning på skola A	Arbetet med GY 11 är inte klart. Det som är bestämt är att eleverna skall ges möjlighet att driva eget företagande och att det skall finnas ämnesövergripande projekt. Programmet kommer troligen att präglas av ett mer vetenskapligt förhållningssätt. Gymnasiearbetet skall vara ett litet forskningsprojekt och det är givetvis också en sorts entreprenörskap i det.
Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning på skola B	Arbetet med GY 11 är inte klart. Men de elever som väljer att läsa ekonomisk inriktning kommer att driva Ung Företagsamhet i kursen Entreprenörskap och Företagande. De har även funderingar att lägga in praktik på programmet. Mycket krut kommer att läggas på entreprenörskap på gymnasiearbetet.

Figur 11 Förändringar inför GY 11

8.3 Slutsats och svar på uppsatsens syfte

Syftet med denna uppsats har varit att studera om det föreligger någon skillnad med hur man arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet jämfört med Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning och att studera om någon förändring i arbetet kommer att ske inför gymnasiereformen 2011.

Slutsatsen som kan dras av de studerade programmen är att det inte föreligger någon större skillnad mellan hur man arbetar med entreprenörskap på Handels- och administrationsprogrammet jämfört med Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning. Samtliga tillfrågade program arbetar med Ung Företagsamhet i årskurs tre. Handels- och administrationsprogrammet på skola A utmärker sig dock lite i detta sammanhang då de har valt att ha Ung företagsamhet för samtliga elever redan i årskurs ett och att de erbjuder eleverna att kunna välja det i samtliga tre årskurser. Även Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning på skola B utmärker sig lite i det avseende att eleverna kan välja Ung företagsamhet både i årskurs två och tre. En skillnad finns dock mellan programmen och det är att samtliga elever har Ung Företagsamhet på Handels- och administrationsprogrammet medan det på Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning har eleven själv valt att ha det.

Ytterligare en slutsats som kan dras är att tre utav fyra program arbetar med ämnesövergripande projekt där det finns inslag av entreprenörskap. Två av programmen gör det uttryckligen för att träna eleverna inför det entreprenörskapsarbetet som kommer i årskurs tre

med elevernas egna UF-företag. Dessa två program är Handels- och administrationsprogrammet på skola B och Samhällsprogrammets ekonomiska inriktning på skola A. Det fjärde programmet har uttryckt att det är även på detta vis de kommer att arbeta till hösten 2011.

Vad det gäller slutsatser om det kommer att ske någon förändring i arbetet med entreprenörskap inför gymnasiereformen 2011, kan endast preliminära slutsatser dras då samtliga program sa att de inte var klara med detta arbete. Samtliga program skall, enligt intervjuerna, ha någon form av elevföretagsverksamhet. Det kommer således framöver inte heller att föreligga någon skillnad i detta avseende mellan programmen. I övrigt tycks det finnas en del olika funderingar på gång. Men arbetet inför GY11 är inte färdigt och det kommer säkert att ske flera förändringar innan allting är fastställt.

8.4 Några avslutande ord

Under arbetets gång har jag läst igenom väldigt många böcker som handlar om entreprenörskap. Då jag fann ämnet så intressant, så har min läsning omfattats av flertalet mer böcker än de som har refererats till i denna uppsats. Men, ju mer jag läst desto mindre klarhet tyckte jag att jag fick över ämnet entreprenörskap och ju mer komplext förstod jag att ämnet verkligen är. Det är verkligen svårt att greppa ämnet entreprenörskap. En fråga som flertalet författare har ställt i sina böcker, där ibland Landström (2005) och Leffler (2006), är om det över huvud taget går att lära sig att bli en entreprenör. Denna mycket tänkvärda fråga har jag i mina tankar ofta återkommit till i mitt arbete. Det vore högst intressant om man kunde genom framtida studier, undersökningar eller forskning ta reda på om detta verkligen går och hur man i så fall skall gå tillväga. Men för nu så är denna fråga obesvarad. Men vem vet, kanske vi får se svaret på denna fråga inom en inte allt för avlägsen framtid med tanke på den satsning som nu görs på entreprenörskap inom utbildningsväsendet.

9. KÄLLFÖRTECKNING

Bellander, C. & Grafström, G. & Miller, M. (1999). *Skolans entreprenörskapsbok*. Helsingborg: NP-tryck.

Berglund, K. & Holmgren, C. (2007). *Entreprenörskap & skolan - Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan*. Örebro: FSF.

”Causation” översätts till svenska ordet orsakssamband enligt Lexikon (www). Hämtad 4 maj 2011, från <http://www.lexikon.se/>

”Effectuation” översätts till svenska ordet verkställighet enligt Lexikon (www). Hämtad 4 maj 2011, från <http://www.lexikon.se/>. ”Verkställighet” är synonymt med Genomförande enligt Svenska synonymer (www). Hämtad 4 maj 2011 från, <http://www.synonymer.se/?query=verkst%E4llighet>

Europeiska Kommissionen. (2004) Att hjälpa till att skapa entreprenörskapsanda – en vägledning med god praxis för att främja entreprenörskapsanda och entreprenörskapsförmåga genom utbildning. I K. Berglund. & C. Holmgren. (Red.) *Entreprenörskap & skolan - Vad berättar lärare att de gör när de gör entreprenörskap i skolan (s 10)*. Örebro: FSF.

Holmgren, C. (2007). *Entreprenörskap i grund- och gymnasieskolor - En kvantitativ studie 2004 och 2006*. Örebro: FSF.

John Bauergymnasiet, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.johnbauer.nu/om-skolan/var-pedagogik>

John Bauergymnasiet i wikipedia, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, http://sv.wikipedia.org/wiki/John_Bauergymnasiet

Karlsson, H. (2009). Utbildning i, om och för entreprenörskap: Fallstudier i gymnasieskolan. I Skolverket (Red.) *Skapa och våga – om entreprenörskap i skolan (s 30)*. Stockholm: Davidssons Tryckeri AB

Kattegattgymnasiet – Teknikprogrammet, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.halmstad.se/forskolaskola/gymnasieskola/kattegattgymnasiet/teknikprogrammet.4778.html>

Landström, H. (2005). *Entreprenörskapets rötter (3:e uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

Leffler, E. (2006). *Företagsamma elever - Diskurser kring entreprenörskap och företagsamhet i skolan*. Doktorsavhandling i pedagogiskt arbete Nr 8, 2006. Umeå: Umeå Universitet.

”LAN” förklaring till ordet enligt wikipedia, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, : http://sv.wikipedia.org/wiki/Local_Area_Network

Näringsdepartementet & Utbildningsdepartementet. (2010). *Strategi för entreprenörskap inom utbildningsområdet – informationsmaterial*. Hämtad 12 maj 2011 från, <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/69/09/22b6e680.pdf>

Peterson, M. & Westlund, C. (2007). *Så tänds eldsjälarna – En introduktion till entreprenöriellt lärande*. Vällingby: Erlanders.

Regeringskansliet och utbildningsdepartementet. (www). *Examensmål Ekonomiprogrammet*. Hämtad 23 juni 2011 från: http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.109341!Menu/article/attachment/Examensm%25E51%2520EK.pdf

Regeringskansliet och utbildningsdepartementet. (www). *Examensmål för Handels- och administrationsprogrammet*. Hämtad 23 juni 2011 från: http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.109346!Menu/article/attachment/Examensm%25E51%2520HA.pdf

Regeringens Proposition. (2003/04). *Kunskap och kvalitet – elva steg för utveckling av gymnasieskolan*. Hämtad 18 mars 2011, från http://www.riksdagen.se/Webbnav/?nid=37&dok_id=GR03140

Sarasvathy, S.D. (2001). Causation and Effectuation: Towards a theoretical shift from economic inevitability in entrepreneurship contingency. I K. Berglund. & C. Holmgren. (Red.) *Entreprenörskap & skolan - Vad berättar lärarna att de gör när de gör entreprenörskap i skolan (s 15-16)*. Örebro: FSF.

Skolverket. (2010). *Skapa och våga – om entreprenörskap i skolan*. Stockholm: Davidssons Tryckeri AB.

Skolverket, 110117. (www). Hämtat 17 januari 2011 från: <http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/18/81/Inledning.pdf>

Skolverket, 110124. (www). Hämtat 24 januari 2011 från: <http://www.skolverket.se/sb/d/2994>

Skolverket, 110125. (www). Hämtat 25 januari 2011 från: <http://www.skolverket.se/sb/d/2989>

Skolverket, 110701. (www). Hämtad 1 juli 2011 från: <http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/18/81/Inledning.pdf>

STARTcentrum, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, http://startcentrum.se/htm/_pgi_st3__ENTREPREN-XOumlX-RSKAP_I_SKOLAN__Vi_erbjuder.htm

Stiftelsen Företagsam under fliken abonnemang Handelsgymnasiet (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.handelsgymnasiet.se/pages.asp?PageID=474&Base=1&MenuID=199>

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskapen*. Malmö: Holmbergs i Malmö AB

Tullängsskolan – Teknikprogrammet, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.orebro.se/entreprenorskap/teknikprogrammet.4.2dbd06441252582d22280007537.html>

Unga forskare, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.fuf.org/skola/elev>

Ung företagsamhet, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://www.ungforetagsamhet.se>

Vetenskapsrådet. (www). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 23 juni 2011 från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vildmarksgymnasiet, (www). Hämtad 11 juni 2011 från, <http://213.50.52.137/vildmarksgymnasiet/butik.htm>

Utförda intervjuer

Ekonomilärare A.(110412). På skola A i Västra Götalands län.

Ekonomilärare B. (110411). På skola B i Västra Götalands län.

Handelslärare A. (110401). På skola A i Västra Götalands län.

Handelslärare B. (110411). På skola B i Västra Götalands län.

Rektor på skola A. (110408). På skola A i Västra Götalands län.

Rektor på skola B. (110418). På skola B i Västra Götalands län.

Exempel på vad lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap i skolan.

Entreprenörskapsloppet är en inspirationsturné / roadshow som genomförs på olika orter i Halland och Skåne. Entreprenörskapsloppet genomförs i samverkan med bland annat Region Halland, Region Skåne och lokala intressenter. Denna satsning har bland annat finansierats av Nutek. Entreprenörskapsloppet riktar sig framför allt till en målgrupp i åldern 16-30 år. När loppet genomfördes i Laholm var syftet att inspirera nior och gymnasieelever till att tro på och våga satsa på sina affärsidéer (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5).

Friluftsdag och Charkuteributik. Detta är två exempel på vad lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap på Vildmarksgymnasiet i Unnaryd. Eleverna på gymnasieskolan får ordna en **friluftsdag** för andra elever. Friluftsdagen de anordnar är för invandrarungdomar från ett IV-program. Några av eleverna från Vildmarksgymnasiet åker innan friluftsdagen skall äga rum till IV-elevernas skola för att berätta om friluftsdagen och instruerar dem om lämplig klädsel. Eleverna i årskurs tre får sedan under själva friluftsdagen ansvara för att guida IV-eleverna runt i naturen på olika pass. De har även fått ansvar för guidningar med engelsktalande grupper och grupper med yngre elever. Vildmarksgymnasiet har även en **charkuteributik** i byn, som heter Viltbutik (Vildmarksgymnasiet, [www](http://www.vildmarksgymnasiet.se)). Ungdomarna får här arbeta med hela kedjan allt från att viltet läggs ner, förädling av köttet, till att ansvara för försäljningen av de färdiga produkterna i butiken. Många ämnen integreras i detta till exempel livsmedelshygien, charkuterikurser, marknadsföring, försäljningsteknik och matematik (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5).

Företag för en dag är en aktivitet där elever under en dag får genomföra en affärsidé på riktigt. Eleverna får innan denna dag kortare teoripass kring vad de ska tänka på när man startar och driver ett företag eller skriva en enklare affärsplan. De får även innan dagen genomgå kreativa övningar för att få verktyg till stöd för att sedan kunna generera sina egna affärsidéer. Företag för en dag bygger på filosofin och pedagogiken i det kanadensiska utbildningskonceptet Open for Business som importerats till Sverige. Både lärare och elever från kommuner i bland annat Västernorrland och Västra Götaland har utbildats och tränats i aktiviteten. Aktörer som arbetar med denna aktivitet är bland annat Open for Business i Kramfors och Örnsköldsvik och START centrum i Örebro (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5; STARTcentrum, [www](http://www.startcentrum.se)).

Företagare för en vecka. På Teknikprogrammet på Tullängsskolan i Örebro arbetar man med entreprenörskapsaktiviteter som röd tråd genom alla tre årskurserna. Eleverna i årskurs ett får delta i aktiviteten Företag för en dag. I årskurs två får eleverna finna sitt eget koncept och de arbetar då med Företagare för en vecka, då eleverna får starta ett fiktivt företag. Arbetet sker under två kurser som går parallellt. Dessa kurser är Teknik och företagande och Företagsekonomi A. Eleverna får då chansen att arbeta fram en egen idé och om möjligt göra en prototyp av sin idé. Dessutom skriver de en affärsplan för till sitt fiktiva företag. I arbetet med Företag för en vecka säljer eleverna ingen färdig produkt utan tanken är att de skall "sälja in" själva produktidén. Samtliga elever på teknikprogrammet deltar i aktiviteten Företagare för en vecka. Sedan i årskurs tre är det frivilligt om man vill driva ett UF-företag. Grundtanken med detta sätt att arbeta är att knyta samman teknikprogrammet med ekonomi (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5). En del mindre förändringar av hur Teknikprogrammet på Tullängsskolan arbetar med entreprenörskap idag har gjorts. Men de har fortsatt stark präglning av entreprenörskap genom samtliga tre årskurser (Tullängsskolan, [www](http://www.tullangsskolan.se)).

LAN⁴-projektet och Återvinningen. Detta är två exempel på vad lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap på Staffansgymnasiet i Söderhamn. **LAN-projektet** är ett projekt som Elprogrammet på Staffansgymnasiet i Söderhamn bedrivit. Utifrån en idé byggde klassen LAN för 100 personer. Eleverna fick planera och ställa upp en budget för projektet. De lånade utrustning och de monterade själva nätverken. Allt arbete skedde under lektionstid inklusive arbete med behovsanalyser, marknadsföring, egen hemsida och system för att hantera ekonomin. Läraren använde bland annat vissa delar ur kursplanen för IT-samordning för arbetet. Detta projekt är ett exempel på ett litet tema som en lärare drivit. Ytterligare ett projekt som lärarna berättar att de gör när de gör entreprenörskap på Staffansgymnasiet är **Återvinningen**. På det individuella programmet finns en återvinningsverksamhet där syftet är att eleverna ska återvinna förtroendet för de vuxna samtidigt som nya produkter tas fram av material som är på väg att slängas. Eleverna får arbeta praktiskt med sortering, återvinning och demontering av gamla saker. Eleverna kan bland annat få lära sig svarva, svetsa, baka, sy, laga mat, ha handkundkontakter med mera. Syftet med Återvinningen är att eleverna ska få möjlighet till personlig utveckling och uppnå behörighet för vidare studier samt att det praktiska arbetet ska öka deras möjlighet att få ett arbete (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5).

Pappersprojektet. På Teknikprogrammet på Kattégattgymnasiet i Halmstad arbetar de med ett projekt som heter Pappersprojektet. Under detta projekt konstruerar eleverna en prototyp av en produkt i papper som ska vara möjlig att introducera på marknaden. För att projektet skall komma så nära verkligheten som möjligt så behöver eleverna ta fram en affärsplan för sin produkt. I pappersprojektet är det dock prototypen av produkten som hela tiden är utgångspunkten och inte affärsplanen (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5; Kattégattgymnasiet, www).

Temapedagogik ”John Bauer”. På entreprenörskapsprogram vid John Bauergymnasiet i Örnsköldsvik har man som syfte att utbilda företagare. På programmet integreras ämnena med verkligheten och de har många kontakter med företag. Eleverna rekommenderas i årskurs två att driva eget UF-företag. I årskurs tre ges eleverna möjlighet att under skoltid starta ett riktigt företag. Detta sker på entreprenörskapslektionerna. På samtliga program som finns på Johan Bauergymnasiet arbetar eleverna med tematiskt arbete. Det kan vara teman som sträcker sig över hela året men även kortare teman. Varje tema inkluderar flera ämnen och lärare. Ett exempel på tema som John Bauergymnasiet i Örnsköldsvik har haft är när eleverna fick hjälpa till med ett verkligt turistprojekt som var marknadsföring av ”Sagavägen” mellan Örnsköldsvik och Norge (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5). En del av John Bauergymnasiums pedagogik är ett nära samarbete med näringslivet (John Bauergymnasiet, www). Det finns idag John Bauergymnasium på 28 orter i Sverige. Skolan i Örnsköldsvik lades dock ned två år efter det att de deltagit i studien ”Entreprenörskap och skola 2007” (John Bauergymnasiet i wikipedia, www).

Unga forskare är ett förbund som startades 1977 och som har som syfte att utveckla intresset för naturvetenskap och teknik hos ungdomar. Bland annat kan eleverna i årskurs tre på gymnasieskolan visa upp sina projektarbeten inom naturvetenskap och teknik på regionala utställningar med tävlingsmoment. Pristagarna från de regionala utställningarna får även möjlighet att delta i en rikstävling med elever från hela landet (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5; Unga forskare, www).

⁴ Local Area Network förkortat LAN är ett lokalt nätverk och ett begrepp inom datorkommunikation. (www.wikipeidia.se)

Ung företagsamhet är ett utbildningskoncept för bland annat gymnasieelever som vill testa att driva eget företag. Eleverna får under ett läsår starta, driva och avveckla ett UF-företag. I detta koncept ingår det bland annat att eleverna tar fram sin egen affärsidé, utför behövliga marknadsundersökningar, skaffar startkapital och skriver en affärsplan. Som stöd till sina UF-företag har eleverna rådgivare från näringslivet och sina lärare. Utbildningskonceptet innehåller tydliga moment och deadlines så som rollfördelning inom företaget, skriftlig affärsplan, deltagande på mässor och skriftlig årsredovisning. En regional mässor anordnas varje år där UF-företagen ställer ut och tävlar i olika kategorier. Tävlingarna sker ibland annat i bästa UF-företag, vara, affärsplan, monter med mera. Vinnare av de olika priserna får sedan åka till den nationella mässan som anordnas i Stockholm. Hela gruppen av elever som startar ett UF-företag fungerar under året som en styrelse. Man utser bland gruppmedlemmarna en ansvarig person för varje funktion i företaget. Registrering av företaget sker hos Ung Företagsamhet och därefter kan UF-företaget starta sin verksamhet (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5; Ung företagsamhet, [www](http://www.ungforetagsamhet.se)).

Ung företagsamhet, ämnesövergripande. Eftersom eleverna driver sina UF-företag under en bestämd tid så kan konceptet betraktas som en aktivitet, som till exempel när UF-företaget drivs i samband med projektarbetet i årskurs tre. När studien "Entreprenörskap och skola 2007" genomfördes framkom det även ett annat sätt att arbeta med UF-företag där lärarna knyter samman olika teoretiska ämnen till UF-verksamheten. Detta görs för att åstadkomma en koppling mellan teori och praktik. Detta sätt att arbeta med UF-företagen närmar sig då mer en pedagogik än en aktivitet (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5).

Övningsföretag är ett fiktivt övningsföretag för elever vid handelsprogrammet. Varje handelsklass knyter kontakt med ett fadderföretag. Fadderföretaget skall vara ett verkligt befintligt företag. Eleverna använder sedan fadderföretaget som en modell för sitt fiktiva övningsföretag. Eleverna får genomföra affärsavtal om köp och försäljning med andra fiktiva övningsföretag som ingår i nätverket. I affärsprocesserna använder de fiktiva betalningsmedel för att genomföra sina affärstransaktioner. I varje övningsföretag upprättas en företagsledning med styrelse. Övningsföretaget upprättar även en egen företagsorganisation om fyra avdelningar som är produktstyrda. I de olika avdelningarna finns det speciella uppgifter som skall utföras. De olika avdelningarna är försäljning, inköp, ekonomi och personal. Eleverna får bland annat lära sig att sända en order, ge ordererkännande, skriva följesedel och faktura. Varje elev är cirka tre veckor på varje avdelning. Övningsföretag är ett koncept som ägs av Stiftelsen Företagsam (Berglund & Holmgren 2007: bilaga 5; Stiftelsen Företagsamhet, [www](http://www.ungforetagsamhet.se)).

INTERVJUGUIDE

I början av intervjun

Intervjun börjar med att intervjuaren förklarar orsaken till intervjun och vad intervjumaterialet skall användas till. Intervjun sker sedan i samtalsform. Samtalet skall i största möjliga mån ske utifrån frågorna i denna intervjuguide. Text inom parantes i frågorna har använts när frågorna ställts till rektorn på skolan. Tiden för ett samtal beräknas vara cirka 30 minuter.

1. Vad anser du att entreprenörskap är för något?

Samtalets gång: Intervjuaren lyssnar och försöker förstå vad respondenten förklarar. Följdfrågor som till exempel ”menar du så här?” eller ”kan du förklara detta lite mer?” kan förekomma för att förtydliga respondentens svar. Samtalet kring denna fråga avslutas med att intervjuaren repeterar respondentens svar högt till respondenten genom att säga: ”Har jag förstått dig riktigt om jag säger att du anser att entreprenörskap är...” På så vis ges respondenten tillfälle att bekräfta eller rätta intervjuarens uppfattning av svaret.

Förklaring till frågan: Vad de tänker att entreprenörskap är så att jag förstår vad de pratar om. Detta eftersom begreppet entreprenörskap kan ha olika betydelse för olika personer.

Orsak till frågan: För att förstå respondentens definition av entreprenörskap. Detta behövs för att kunna bedöma hur tillförlitlig jämförbarheten är mellan respondenterna.

2a. Arbetar ni med entreprenörskap i dag (på Handelsprogrammet och på Samhällsprogrammens ekonomiska inriktning) ...?

2b. ... och i så fall vad är det ni (de) gör när ni (de) arbetar med entreprenörskap (på respektive program)?

2c. Kan du ge några faktiska exempel på vad ni (de) gör?

Samtalets gång: Denna fråga har delats upp i tre frågor. Den första frågan 2a är en enkel ”ja och nej” fråga som har för syfte att leda samtalet vidare till fråga 2b. När intervjuaren har ställt fråga 2b skall intervjuaren låta respondenten fritt berätta så mycket som möjligt. Följdfrågor som till exempel ”menar du så här?” eller ”kan du förklara detta lite mer?” kan förekomma för att förtydliga respondentens svar. Om respondenten behöver hjälp med att komma igång och berätta om vad de gör när de arbetar med entreprenörskap så kan fråga 2c ställas som en hjälpfråga. Om det behövs för att samtalet skall flyta kan liknande hjälpfrågor ställas som till exempel ”Vad de gör i de olika årskurserna?” eller ”Hur undervisningen går till?” eller ”Vad gör eleverna och vad gör lärarna?”.

Förklaring till frågan: Vill ta reda på vad som faktiskt händer i klassrummen.

Orsak till frågan: Att undersöka om det föreligger någon skillnad i hur de arbetar med entreprenörskap på de olika programmen. Fråga 2 skall således ge det empiriska svaret till denna uppsats.

3a. Kommer ni (de) att förändra hur ni (de) arbetar med entreprenörskap till hösten inför GY11?

3b. ... om svaret är JA. Vad är det som ni (de) kommer att förändra?

Samtalets gång: Denna fråga ställs på ett sådant vis så att den kan svaras med ett enkelt ”ja eller nej”. Detta görs för att om respondenten svarar nej så finns svaret på vad de gör när de arbetar med entreprenörskap i fråga 2. Om svaret blir ”Ja” så ställs även fråga 3b.

Förklaring till frågan: Enligt GY11 skall entreprenörskap ha fokus på de valda programmen. Vill undersöka om det kommer att bli någon förändring i hur de arbetar i förhållande till hur de arbetar idag.

Orsak till frågan: Kommer det att ske en faktisk förändring i förhållande till idag.

I slutet av intervjun

Intervjuaren tackar respondenten för dennes medverkan och försöker avrunda samtalet på ett så naturligt vis som möjligt.